

Samtala om det

Om deliberativ demokrati på regional nivå: en tvåfallsstudie
av Värmlands landsting och Fyrbodalsområdet i Västra
Götalandsregionen

Erika Olsson
Sophia Jönsson

Abstract

Sveriges representativa demokrati behöver understödjas av kompletterande deltagarformer, hävdar flera politiker och forskare idag. Demokratiutredningen från år 2000 argumenterar för att den deliberativa demokratin bör fungera som ett sådant komplement. Denna uppsats undersöker, genom två fallstudier, om de av landsting eller region initierade aktiviteterna för medborgardialog har innehållit deliberativa kvaliteter. Vi undersöker detta med stöd av existerande teoribildning och modeller som kategoriserar deltagandeformer. Dessa modeller sammanförs och utvidgas till en. Med dessa verktyg undersöker vi huruvida den åsyftade medborgardialogen de facto har varit deliberativ. Våra resultat är att samtliga de aktiviteter för medborgardialog som vi har funnit kan klassas som delvis deliberativa, men att ingen av dem är fullständigt deliberativ.

Nyckelord: Regioner, Landsting, Medborgardialog, Deliberativ demokrati, Deltagande.

Antal ord: 9376.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och frågeställning	2
1.3	Teoretisk ansats	2
1.4	Avgränsning	2
1.5	Begreppsdefinition	3
1.5.1	Teoretisk definition	3
1.5.2	Etymologisk definition	4
1.6	Disposition	4
2	Metod	6
2.1	Undersökningens validitet och reliabilitet	6
2.2	Material	7
2.3	Urval	7
2.3.1	Primärkällor: Dokument	7
2.3.2	Primärkällor: Intervjuer	8
2.3.3	Sekundärmaterial	9
3.	Teori.....	10
3.1	Överblick över deltagardemokrati	10
3.1.1	Deliberativ demokrati	10
3.1.2	Kritik mot deliberativ demokrati	11
3.2	Teorier kring deliberativ demokrati	12
3.2.1	Abstrakt teori	12
3.2.2	Konkret teori	13
3.3	Abstrakt och konkret teori sammanställda	17
3.3.1	Sammanfogning och utveckling av deltagandeformsmodellen.....	17
3.3.2	Sammanfattning.....	20

4.	Resultat	21
4.1	Sammanställning av resultatet	22
4.1.1	Fyrbodalsområdet i Västra Götaland: delvis deliberativa aktiviteter	22
4.1.2	Landstinget i Värmland: delvis deliberativa aktiviteter	23
4.1.3	Sammanfattning.....	24
4.2	Analys av resultatet	24
4.2.1	Materiallets utseende	24
4.2.2	Aktiviteter av deliberativ kvalitet för allmänheten	25
4.2.3	Brukarorganisationernas funktion	26
4.2.4	Deltagande för ungdomar	26
4.2.5	Deltagandekartan.....	27
4.2.6	Övriga deltagandeformer	27
5.	Diskussion	30
6.	Referenser.....	33
6.1	Litteratur	33
6.2	Artiklar	33
6.3	Elektroniska referenser	33
6.4	Intervjupersoner	37
7.	Bilagor.....	38
7.1	Bilaga 1: Sammanställning av material från Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen	38
7.1.1	HSN 1: Norra Bohuslän	38
7.1.2	HSN 2: Dalsland	40
7.1.3	HSN 3: Trestad	43
7.2	Bilaga 2: Sammanställning av material från Landstinget i Värmland	45
7.3	Bilaga 3: Intervjufrågor till respondenter inom Sjukvårdspartiet i Västra Götaland och Värmland	48

1 Inledning

Ett ökat politiskt deltagande ses som eftersträvansvärt av såväl deltagardemokrater som av Sveriges riksdag. Men det finns flera sätt att uppnå ett ökat deltagande på, och förespråkare för olika demokratiteorier argumenterar för just sin specifika syn på det önskvärda demokratiska deltagandet. I denna uppsats har vi utgått ifrån den deltagandemodell som förespråkas av såväl statens offentliga utredning, SOU 2000:1, som Sveriges regering; den deliberativa (SOU 2000:1, s. 27). Vi har valt att analysera huruvida den deliberativa demokratin återfinns på regional nivå i Sverige genom fallstudier av Fyrbodalsområdet inom Västra Götalandsregionen och Landstinget i Värmland.

1.1 Bakgrund

Under 2000-talets första årtionde har omfattande vårdreformer genomförts inom flera svenska landsting och regioner för att möta såväl demografiska som ekonomiska utmaningar. En åldrande befolkning och växande vårdbehov i kombination med begränsade ekonomiska resurser och ökade sparkrav utpekades som de kanske främsta incitamenten till att se över och omstrukturera den regionala sjukvårdens utformning. Dessa omstruktureringar, initierade av regionerna och landstingen, har mött betydande folkligt motstånd. Detta har manifesterats bland annat genom bildandet av nitton regionala sjukvårdspartier (Sveriges sjukvårdspartier 2010). Även då motståndet varit stort har reformerna genomförts, vilket fått oss att fundera om och på vilket sätt landstings- och regionpolitik tillgodoser medborgarnas vilja. Dessa frågor är speciellt relevanta med tanke på att sannolikheten är stor att den svenska vården kommer att möta många liknande regionala omstruktureringar under de kommande åren, då i linje med de nya regionindelningar (6-9 regioner inom hela riket) som föreslås i Ansvarskommitténs slutbetänkande (SOU 2007:10, s. 283).

I denna uppsats kommer vi att uppmärksamma två områden som under det senaste årtiondet har genomfört omstruktureringar i vården under stora folkliga protester, nämligen Värmland och Fyrbodalsområdet. Värmland utgör ett eget landsting, Landstinget i Värmland, medan Fyrbodalsområdet är en del av Västra Götalandsregionen. De två områdena gränsar till varandra och utgör självständiga upptagningsområden för sekundärvård. Befolkningsmängden är jämförbar mellan områdena, men befolkningsdensiteten skiljer sig åt. I såväl Värmland som Fyrbodal bor det drygt 270000 invånare, men Värmland är betydligt större till ytan (Befolkning 1, 2). Två skillnader mellan områdena är alltså att de tillhör

olika administrativa (regionala) enheter, och att befolkningsdensiteten ser olika ut. Vidare är en viktig skillnad för vår uppsats att ansvaret för medborgardialog är fördelat på olika sätt inom områdena. I Västra Götalandsregionen är det de lokala hälso- och sjukvårdsnämnderna inom regionen som ansvarar för medborgardialogen. I Fyrbodal finns det tre sådana hälso- och sjukvårdsnämnder, Trestad, Norra Bohuslän och Dalsland. De tre nämnderna har olika startår för sitt arbete med medborgardialog.

Inom Landstinget i Värmland har ansvaret för medborgardialogen axlats av fler parter. Det är dock främst tre olika beredningar som har initierat dialog, demokratiberedningen, prioriteringsberedningen och hälso- och sjukvårdsberedningen. Utöver detta finns också en möjlighet för medborgarna att komma med åsikter och förslag till patientnämnden, vars mål är ”att förbättra kommunikationen mellan värmlänningarna och landstinget”.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka om de aktiviteter för medborgardialog som är initierade av Landstinget i Värmland och inom Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen besitter deliberativa kvaliteter. Detta undersöker vi genom att göra en tvåfallsstudie på hur deliberativa aktiviteter arrangeras i respektive område. Problemformuleringen kan utifrån detta formuleras:

Har de aktiviteter som initierats för medborgardialog av Landstinget i Värmland respektive Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen innehållit deliberativa kvaliteter?

1.3 Teoretisk ansats

Vi kommer i denna uppsats att göra en beskrivande studie av Landstinget i Värmland respektive Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen. När man genomför en sådan studie är det nödvändigt att teoretiskt konstruera ett analysverktyg för att kunna klassificera empiriska observationer (Esaiasson m.fl. 2007, s. 155). För att konstruera ett sådant analysverktyg har vi använt oss av två existerande teorier.

Inom den deliberativa demokratiteorin finns ett flertal teorier som fokuserar på och belyser olika aspekter av samtal. Vi har först använt oss av en abstrakt demokratiteori, som fastställer vilka grundläggande principer som utmärker det deliberativa idealet. Denna teori återfinns i Jürgen Habermas essä *Discourse ethics: notes on a program of philosophical justification* (Premfors – Roth 2004,

s. 168). Valet av denna teori motiveras av att de kriterier Habermas utvecklat är grundläggande värden för att en aktivitet ska kunna sägas ha deliberativa kvaliteter.

Vidare har vi kompletterat den abstrakta teorin med två modeller av mer konkret slag, nämligen Andersens med fleras kategorisering av demokratiskt deltagande (Andersen m.fl. 1993), samt *Spectrum of Public Participation* från International Association for Public Participation (IAP2 2007). Vår avsikt är att, med hjälp av vår deliberativa demokratiteori, kunna identifiera vilka av landstinget och regionen initierade deltagandeprocesser som kan klassificeras som deliberativa.

1.4 Avgränsning

Denna undersökning avgränsas alltså till deliberativ demokrati, vilket innebär att vi begränsar oss till argumentationens och framför allt samtalets roll i region- och landstingspolitik (se definition nedan). Vi ämnar dock inte att undersöka vilken kvalitet som själva samtalet har haft. I en mer omfattande studie skulle det vara intressant att omfatta fler former av demokratiskt deltagande. I denna uppsats etablerar vi en modell som skulle kunna användas som analysverktyg för en sådan studie. Här använder vi istället modellen för att kartlägga vilka process- och substansvärden som karaktäriserar de deltagandeformer av deliberativ karaktär som vi funnit inom de undersökta områdena. Dessutom kommer vi i denna modell kunna placera in de demokratiska deltagandeformer som är allmänt kända. På så sätt har vi avgränsat oss till att enbart uttala oss specifikt om de deliberativa deltagandeformerna.

1.5 Begreppsdefinition

1.5.1 Teoretisk definition

För att definiera vad vi menar med deliberativ demokrati har vi använt oss av Demokratiutredningens betänkande där vi finner följande formulering:

I den *deliberativa demokratiteorin* (...) betonas argumentationens och samtalets fundamentala betydelse för demokratin. Endast sådan maktutövning kan skapa förtroende som samspelar med övertygelser som uppstått i fria samtal medborgare emellan. Demokratin ger ett ramverk för fri diskussion mellan jämlikar. Politik kopplas till diskussion. Demokratin är därför i behov av offentliga arenor där opinioner kan bildas, debatteras och ifrågasättas. I

dessa diskussioner underordnas mina egna intressen det gemensamma bästa. (SOU 2000:1, s 22f.)

Termen deliberativ demokrati etablerade sig på allvar i USA under åttiotalet, men är relativt ny i Sverige (Premfors - Roth 2004, s. 12). Bland anhängarna till den deliberativa demokratin finns skillnader, men enligt Premfors och Roth går det ändå att definiera några kärnvärden kring vilka dessa förespråkare kan samlas. För det första anser man att "...de grundläggande villkoren för människors demokratiska samexistens måste fastläggas i öppen diskussion mellan jämlika medborgare, dvs. genom deliberation" (ibid.). För det andra anser man att rationalitet och legitimitet bäst uppnås genom deliberation. För det tredje måste de deliberativa procedurerna medge att medborgarna kan "...deltaga som fria och jämlika, i diskursiv viljebildning" (Habermas 1962/1989 citerad i Premfors - Roth 2004, s. 12). Sammanfattningsvis definierar vi deliberativ demokrati som en demokratiteori som betonar argumentation, samtal och diskussion mellan jämlika medborgare.

1.5.2 Etymologisk definition

Ordet deliberativ är relativt nytt i svenskan. Ordet härstammar från latinets *delibero*, som betyder 'överväga' eller 'rådslå' (Nationalencyklopedin 2010a), men det är det engelska begreppet som har kommit till användning i svenskan (Premfors - Roth 2004, s. 12). För att tydligare redogöra för den etymologiska definitionen kommer vi att redovisa en översikt över ordets betydelser, för att sedan definiera vilka betydelser vi finner mest lämpade för att beskriva det deliberativa begreppet och vad vi menar med olika former av ordet.

Nationalencyklopedin innehåller uppslagsordet deliberativt samtal. Detta definieras som en form av undervisning som ingår i skolans demokratiska fostran, där diskussionerna genomsyras av tolerans och auktoriteter ifrågasätts (Nationalencyklopedin 2010a).

Substantivet deliberation har liknande innebörd på svenska och engelska, det vill säga överläggning eller diskussion. Det engelska ordet har en juridisk innebörd (till exempel en jury som överlägger) som inte återfinns i svenskan, där innebörden mer ensidigt syftar på en handling inom politiska sammanhang. *Rådslag* eller *debatt* anser vi vara synonymer som mer tydligt definierar innebörden av det svenska substantivet (Nationalencyklopedin 2010b). Adjektivet deliberativ står alltså för en kvalitet hos en process eller diskussion. Substantivet deliberation står för själva handlingen, vilken kan yttra sig i olika former.

1.6 Disposition

I kapitel ett har vi först etablerat vår frågeställning och vårt syfte. Efter detta har vi gett en kort beskrivning av den teoretiska ansats som används för uppsatsen,

samt de avgränsningar som vi har gjort. Kapitlet har avslutats med en begreppsförklaring av deliberativ demokrati. Denna förklaring har delats upp i en teoretisk och en etymologisk del för att klargöra innebörden av begreppet.

I kapitel två beskrivs den metod som använts, samt det material som ligger till grund för uppsatsens empiriska del. Detta kapitel avslutas med en redogörelse över det urval vi gjort för dokument, intervjuer och sekundärkällor.

I kapitel tre beskriver vi uppsatsens teori. Denna del inleds med en överskådlig förklaring av deltagardemokrati innan vi mer specifikt förklarar deliberativ demokrati och den kritik som finns mot deliberativ demokrati. Efter detta följer en beskrivning av de teorier för deliberativ demokrati som vi använder oss av i uppsatsen. Denna beskrivning är uppdelad i en abstrakt och en konkret teoridel. Teorin i den abstrakta delen är hämtad från Jürgen Habermas essä *Discourse ethics: notes on a program of philosophical justification*. Teorin i den konkreta delen är hämtad från dels Andersen med fleras kategorisering av demokratiskt deltagande, dels modellen *Spectrum of public participation* som vi har hämtat från International Association for Public Participation. Vidare följer en sammanställning av den abstrakta och konkreta teoridelen.

I kapitel fyra följer en sammanställning och en förklaring av våra resultat. I detta avsnitt finns även en analys av vårt resultat där vi knyter samman teori och empiri.

Uppsatsen avrundas med en diskussion, där vi sammanfattar vårt arbete samt reflekterar över våra slutsatser.

2 Metod

Vi avser göra en beskrivande studie för att försöka klassificera de deliberativa aktiviteterna i demokratin på regional nivå i Sverige (Esaiasson m.fl. 2007, s. 155) genom två fallstudier. I kapitel tre, vår teoridel, kommer vi att klargöra vilka kvaliteter som kan anses vara deliberativa. Vi kommer också att redogöra för två modeller över deltagande, vilka vi sedan sammanfogar och utvidgar till ett analysverktyg. Detta ska vi använda för att klassificera vårt material (Esaiasson m.fl. 2007, s. 155).

Identifieringen av aktiviteter som besitter deliberativa kvaliteter, och i vilket utsträckning dessa funnits, gör vi i form av en textanalys på vårt material. Detta innebär enligt Esaiasson m.fl. ”...att ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari den ingår” (Esaiasson m.fl. 2003, s. 233). I detta steg sker även vår operationalisering: vi identifierar alltså om aktiviteter av deliberativ kvalitet har funnits i Värmlands landsting och Fyrbodalsområdet i Västra Götalandregionen genom att först fastställa vilka aktiviteter detta kan vara, för att sedan leta efter dessa i vårt material. Detta redovisas i kapitel fyra, resultat.

2.1 Undersökningens validitet och reliabilitet

Validitet innebär att det som empiriskt undersökts överensstämmer med det vi påstår att vi undersöker teoretiskt (Esaiasson m.fl. 2007, s. 63). Vi är medvetna om att begreppet deliberativ demokrati ligger på en hög abstraktionsnivå och har en mängd olika betydelser för olika teoretiker. Vi har därför försökt att precisera den betydelse av begreppet som vi valt så exakt som möjligt i avsnittet 1.3, begreppsdefinitioner. De teorier som finns på området ligger också ofta på en hög abstraktionsnivå. I teoridelen har vi därför valt att använda oss av både en abstrakt och en konkret del. Den abstrakta nivån är svårare att hämta operationella indikatorer från. Därför har vi, för att göra den mätbar, valt att använda oss av fyra kriterier som sammanfattar och preciserar abstrakta värden som utmärker deliberativ demokrati. I vår uppsats ser vi den abstrakta teorin som grundläggande för den konkreta. De abstrakta värden som presenteras är sålunda nödvändiga för att förstå den konkreta delen.

Hög reliabilitet kan förklaras som avsaknad av systematiska och osystematiska fel, vilket då främst innebär slump- och slarvfel under insamling och bearbetning av data (Esaiasson m.fl. 2007, s. 70). Dessa systematiska och osystematiska fel är svåra att upptäcka och garantera sig från, men för att reliabiliteten ska vara så hög som möjligt har vi dokumenterat vår genomgång av materialet, se bilaga 1 och 2.

Denna dokumentation har gjort det enkelt att gå tillbaka och kontrollera protokoll, handlingar, minnesanteckningar och årsanteckningar. Detta ökar också intersubjektiviteten.

2.2 Material

Materialet som denna uppsats bygger på är både primärkällor och sekundärmaterial. Primärkällorna består främst av dokumentation över aktiviteter som potentiellt innehar deliberativa kvaliteter. Det rör sig om handlingar och protokoll från Hälso- och sjukvårdsnämnder i Västra Götalandsregionen och minnesanteckningar och årsberättelser från olika beredningar i Värmlands landsting. Anledningen till att vi valt detta material är att det är dessa nämnder och beredningar som av landstinget och regionen själva utnämns vara ansvariga för medborgardialogen.

Vi kompletterar detta primärmaterial med samtalsintervjuer med politiker i sjukvårdspartier från Västra Götaland och Värmland. Respondenterna förutses ha tyckt sig sakna gehör för folkviljan (eftersom de tillhör protestpartier) tror vi också att de kan berätta något om huruvida det har funnits ett demokratiskt underskott att kompensera för och hur de anser att synen på demokratiskt deltagande är på landstings- eller regionnivå.

Vårt sekundärmaterial består av litteratur och forskning som gjorts tidigare inom ämnet.

2.3 Urval

2.3.1 Primärmaterial: dokument

De dokument vi har undersökt är offentliga handlingar. De har sitt ursprung i de beredningar och nämnder som utges vara ansvariga för medborgardialogen inom Landstinget i Värmland och Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen.

För Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen:

Protokoll och handlingar från Hälso- och sjukvårdsnämnderna i Norra Bohuslän (HSN 1), Dalsland (HSN 2) och Trestad (HSN 3). För åren 2008 och 2009 finns både handlingar och protokoll. Dessa finns att hämta på regionens hemsida (Västra Götalandregionen 2010 a, b, c). För åren 2003 till 2007 finns endast protokoll, och dessa finns att hämta på diariet i Uddevalla.

För Landstinget i Värmland:

Minnes- och årsanteckningar från Demokratiberedningen, Prioriteringsberedningen och Hälso- och sjukvårdsberedningen. Vi har även undersökt ett studiecirkelmateriale och två enkäter. Dessa finns samtliga att hämta på landstingets hemsida (LIV 2010).

Det är viktigt att poängtera är att vi valt att begränsa källorna till åren 2003 till 2009, dels för att det under denna period genomfördes sjukvårdsreformer, dels för att 2003 var startåret för både Demokratiberedningen och Prioriteringsberedningen i Värmland, de beredningar i landstinget som varit ansvariga för medborgardialogen. Även i Fyrbodalsområdet var 2003 startåret för arbetet med medborgardialog i en av de undersökta hälso- och sjukvårdsnämnderna, den i Trestad. Att vi valt 2009 som slutår motiveras främst med att denna undersökning påbörjades i slutet av 2010, och att vi därför inte haft tillgång till fullständigt materiale för hela året.

Det är viktigt att klargöra att våra källor inte är av samma karaktär för Fyrbodalsområdet i Västra Götaland som för Landstinget i Värmland. Som nämnt ovan består materialet för Fyrbodal av endast handlingar och protokoll, och materialet för Värmland av minnes- och årsanteckningar. Men den gemensamma nämnanen som gör källorna jämförbart är att det från Västra Götalandsregionen och Landstingets i Värmlands sida är genom dessa nämnder och beredningar som man har valt att initiera medborgardialog.

2.3.2 Primärkällor: intervjuer

Våra intervjuer är så kallade samtalsintervjuer. Denna intervjuform skiljer sig åt från frågeundersökningar då det i större utsträckning finns en möjlighet till interaktion mellan intervjuare och intervjuperson. Detta möjliggör mer nyanserade och uttömmande svar (Esaiasson m.fl. 2003, s. 279). I urvalet av intervjupersoner har vi använt oss av ett slags strategiskt urval. Forskare sägs ofta ha en uppfattning om vilka nyckelpersoner som finns, vilket också stämmer i vårt fall (Esaiasson m.fl. 2003, s. 286).

Motiveringen till valet av dessa personer är främst att de är landstings- eller regionpolitiker och företräder sjukvårdspartierna i Värmland och Västra Götaland. Samtliga respondenter har uttryckt via personlig information på olika hemsidor att de värderar medborgerligt deltagande och/eller dialog högt. Respondenterna är alltså selektivt utvalda för deras engagemang i ämnet. Invändningen mot detta kan vara att vi då går miste om den del av politikerkåren som inte värderar de deliberativa inslagen i demokratin särskilt högt. Vi menar i stället att de politiker som inte värderar deliberativa inslag i demokratin högt är fler, och att det är mer sannolikt att vi kan få veta något relevant om demokratiskt deltagande och deliberation av de politiker som uttryckligen värderar medborgardialog. Dessutom är våra respondenter medlemmar i ett relativt nytillkommet parti på landstings- eller regionnivå. Även detta ser vi som ett skäl till varför det är intressant att fråga hur det demokratiska deltagandet, och deliberation i synnerhet, har fungerat. Intervjuerna är inte våra viktigaste primärkällor, men ökar vår förståelse kring vad

som kan vara hinder för denna deliberation, och upplysningar om hur diskursen om deliberativ demokrati förs inom landsting och regioner.

2.3.3 Sekundärmaterial

Vårt sekundärmaterial består av litteratur, utredningar och tidigare forskning på ämnet. Från litteraturen har vi hämtat våra begreppsdefinitioner och våra teoretiska modeller. De två statliga utredningar som vi använt oss av är SOU 2000:1 *En uthållig demokrati! – Politik för folkstyre på 2000-talet* (SOU 2000:1) och SOU 2007:10 *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft, Ansvarskommitténs slutbestämmande* (SOU 2007:10). Tidigare forskning har fungerat främst som en inspiration till vår uppsats.

3 Teori

Det finns en mängd demokratiteorier som diskuterar och besvarar frågor som: vilka bör styra, vad bör de styra och hur de bör styra. I denna uppsats undersöker vi om det finns deliberativa aktiviteter i den svenska landstings- och regionpolitiken. Valet av deliberativ demokrati motiverar vi främst genom SOU 2000:1, där deliberativa kvaliteter rekommenderas som komplement till deltagardemokrati (SOU 2000:1), och i vårt fall som komplement till den representativa demokrati Sverige har idag. Denna motivering ser vi stärkt av det faktum att även riksdag och regering har ställt sig bakom denna utredning (Prop. 2001/02:80).

För att påvisa den grund deliberativ demokrati har i deltagardemokrati kommer vi även ha en kort genomgång av den nedan. Dessutom försöker vi i vår konkreta teoridel skapa en modell över deltagandeformer i allmänhet, även de som inte kan klassas som deliberativa. Detta gör vi av två skäl, dels för att skapa en överblick över vilka former som demokratiskt deltagande kan ta, dels för att skapa en kontext, inom vilken vi kan lättare identifiera var vi återfinner deliberation.

3.1 Överblick över deltagardemokrati

Deltagardemokrati ser vi som ett övergripande begrepp, under vilket man kan innefatta demokratiteorier som till exempel direkt demokrati, enhetsdemokrati, massdemokrati, gemenskapsdemokrati, medborgardemokrati och deliberativ demokrati (Lundquist 2001, s. 121).

Den *deltagande demokratins* teori betonar människans dubbla roll, som både individ och social varelse. Hon behöver leva med andra för att utveckla sin fulla potential. Omgivningen bör karaktäriseras av grundläggande värden som jämlikhet och tillit, och ska garantera individen rätt till politiskt deltagande. För att denna rättighet ska bli effektiv krävs det dock ett medborgerligt engagemang. Om individen inte är engagerad beror det på att hon saknar möjligheter till påverkan. (SOU 2000:1, s. 22) Carole Pateman menar att medborgarnas deltagande borde vara av en mer direkt karaktär. Istället för att delegera bort ansvar till politiska representanter måste både medborgarnas åsikter och handlingar få ett större direkt genomslag i beslutsfattande (Nilsson 2005, s. 31).

3.1.1 Deliberativ demokrati

När man talar om deliberativ demokrati sätts alltså fokus på samtalets, diskussionens och debattens betydelse för politiken. Utgångspunkten är att människors preferenser inte är givna, utan kan ändras eller förstärkas genom samtal och debatt med andra individer (Rosén Sundström 2009, s. 51ff.). Genom dessa diskussioner kan medborgaren få ny information, nya synvinklar och få insikt om sina egna fördomar och missuppfattningar. Ett problem kan alltså lösas genom diskussion där målet är att konsensus och det gemensamma goda uppnås (Premfors - Roth 2004, s. 293). Men synen på konsensus är olika bland olika teoretiker. John Dryzek är en inflytelserik teoretiker inom ämnet som hävdar att konsensus varken kan uppnås eller är önskvärt. Vi delar denna syn och menar att deliberationens andra värden är mer centrala än målet att uppnå konsensus (Dryzek 2000, s. 170).

Fördelarna som brukar hävdas med deliberation är att den ökar de demokratiska beslutens kvalitet samt ger legitimitet åt demokratiska procedurer och utfall. En deliberativ process anses därför starkare förankrad och mer långsiktigt hållbar än en process som saknar deliberativa inslag (Rosén Sundström 2009, s. 51ff.).

Det diskuteras även inom den deliberativa demokratiteorin vilken roll samtalet ska ha i förhållande till beslutsfattande, om deliberation ska föregå ett beslut eller om beslut ska fattas genom deliberation. Majoriteten av teoretikerna inom ämnen hävdar att deliberation som föregår ett beslut är tillräckligt (Premfors - Roth 2004, s. 62), och det är även den utgångspunkt vi har i detta arbete.

3.1.2 Kritik mot deliberativ demokrati

Precis som när det gäller andra typer av demokratiteorier finns det kritik mot den deliberativa demokratin. I detta avsnitt presenteras de tre vanligaste argumenten. Det ska dock påpekas att dessa argument främst riktar sig mot de teoretiker inom deliberativ demokrati som hävdar att man ska applicera deliberativ demokrati fullt ut på ett samhälle, det vill säga att det är endast genom samtal och debatt som konsensus kan uppnås, och att det endast på detta sätt går att fatta rättvisa beslut som ser till det gemensamma goda (Premfors - Roth 2004, s. 278). Vi hävdar istället, med grund i SOU 2000:1, att deliberativ demokrati ska ses som ett komplement till den representativa demokrati som finns i Sverige idag, och att samtal och debatt är ett sätt för medborgare att öka sin delaktighet i den politik som bedrivs.

Ett argument emot deliberativ demokrati, och emot deltagarcentrerade modeller överlag, är att den genomsnittlige medborgarens oengagerade och okunniga förhållande till politiken samt att medborgarens egenintresse hindrar denna från att agera rationellt och på det sätt som deliberativa demokratiteoretiker förväntar sig. Kritiken riktar sig alltså främst emot en övertro på medborgarens förmåga (Premfors - Roth 2004, s. 279f.).

Ett annat kritiskt argument är att när offentliga möten ska hållas där diskussion och debatt ska ske brukar representationen av medborgare bli snedfördelad. Ofta är det de människor som är specifikt insatta och intresserade av det ämne som

diskuteras som kommer att delta. Forskning visar också att det ofta är medborgare med hög utbildning och inkomst som mest frekvent deltar i aktiviteter av detta slag. Detta medför att marginaliserade grupper i samhället i mindre utsträckning får sina åsikter representerade i den diskussion som förs (Smith 2009, s. 17)

Den kritik som främst riktats mot att se konsensus som en målsättning är att denna är svår att uppnå. I komplexa samhällsfrågor kan man rimligen inte förvänta sig att det endast ska finnas ett svar, samt att det ofta i dessa frågor finns stora politiska motsättningar som skulle vara svåra att övervinna (Premfors - Roth 2004, s. 293).

3.2 Teorier kring deliberativ demokrati

3.2.1 Abstrakt teori

På den abstrakta nivån av deliberativ demokratiteori finns det ett flertal teorier och normativa uppslag som har olika fokus och syn på deliberation. Vi har valt att presentera en uppsättning kriterier ur Habermas essä *Discourse ethics: notes on a program of philosophical justification*. Dessa kriterier har sammanfattats i Hans Wiklunds kapitel i *Deliberativ demokrati*. Kortfattat utgör dessa kriterier en grund för hur deliberativ kvalitet kan analyseras (Premfors - Roth 2004, s. 168). Dessa kriterier beskrivs nedan.

Generalitet:

[Generalitet] ...stipulerar att diskursen ska vara öppen för samtliga kompetenta kommunikatörer vars intressen påverkas av de gemensamma angelägenheter som ska regleras eller av de normer som anammats för att reglera dessa angelägenheter. Kriteriet stipulerar att samtliga berörda aktörer eller åtminstone deras intressen ska inkluderas i beslutsprocessen. (Premfors - Roth 2004, s. 169)

Kriteriet fastställer att alla aktörer som berörs av ett beslut bör ha rätt att påverka beslutsprocessen. För att utvärdera huruvida en aktivitet har uppfyllt kriteriet kan vi ställa oss frågan om aktiviteten har varit öppen att delta i för alla berörda medborgare.

Autonomi:

[Autonomi] ...stipulerar att deltagarna i diskursen ska garanteras rätten att ta ställning för eller emot resta giltighetsanspråk. De berörda ska, med andra ord, garanteras rätten till effektivt deltagande, vilket innebär att deltagare ska ges lika rättigheter att föra fram och ifrågasätta argument och motargument. (Premfors - Roth 2004, s. 169)

Kriteriet fastställer att alla deltagare har rätt till ett effektivt deltagande genom argumentation och motargumentation. Som tidigare nämnt är det utanför ramen

för vår uppsats att analysera den deliberativa *kvaliteten*, det vill säga hur väl deltagande medborgare kunnat framföra och ifrågasätta argument och motargument. För att utvärdera huruvida en aktivitet har uppfyllt kriteriet kan vi däremot, inom ramen för denna uppsats undersöka om det funnits möjlighet till tvåvägskommunikation, det vill säga att det funnits en möjlighet för medborgaren att framföra och ifrågasätta argument.

Maktneutralitet:

[Maktneutralitet] ...stipulerar att endast 'the forceless force of the better argument' ska tillåtas påverka diskursens deltagare. För att generera rationella och legitima beslut måste asymmetrier av administrativ, ekonomisk och social makt med störande effekter på deliberationen neutraliseras. Administrativ makt vilar på formell organisation och reglering, ekonomisk makt på finansiella resurser och social makt på kulturellt kapital. (Premfors - Roth 2004, s. 169)

Kriteriet fastställer att maktassymmetrier ska elimineras. För att utvärdera huruvida en aktivitet har uppfyllt kriteriet kan vi fråga oss:

Om det finns lagstiftning eller regleringar som hindrar eller stör de arrangemang av deliberativa kvaliteter som finns (administrativ makt). Om det finns finansiella hinder eller störningar för arrangemang av deliberativ kvalitet (ekonomisk makt). Om till exempel partitillhörighet eller etnicitet påverkar i vilken utsträckning medborgarna har möjlighet att delta i arrangemang av deliberativ kvalitet (social makt).

Idealt rolltagande:

[Idealt rolltagande] är ett kriterium (...) av regler vilka definierar diskursens logiska och semantiska respektive proceduriella förutsättningar. Kriteriet stipulerar att deltagare i diskursen måste inta attityder av reciprocitet och opartiskhet. Reciprocitet innebär att deltagarna talar och lyssnar uppriktigt, samt att de inte agerar strategiskt. Opartiskhet implicerar att deltagarna uppriktigt försöker betrakta gemensamma angelägenheter ur varandras perspektiv och att de, mot bakgrund av mångfalden av perspektiv, försöker finna en oberoende position. (Premfors - Roth 2004, s. 169)

Kriteriet fastställer att deltagarna i deliberationen måste beakta reciprocitet och opartiskhet. För att utvärdera huruvida en aktivitet har uppfyllt kriteriet måste man själv närvara under aktiviteten.

3.2.2 Konkret teori

För att analysera deliberativa aktiviteter kommer vi att använda oss två kategoriseringar av demokratiskt deltagande. Dels en modell som återfinns i *Medborgerskab – demokrati og demokratisk deltagelse* av Andersen med flera.

Dels en modell som vi hämtar från *International Association for Public Participation*. Nedan kommer dessa modeller förklaras mer utförligt.

I *Medborgerskab – demokrati og demokratisk deltagelse* delar författarna upp demokratiskt deltagande i tre kategorier: det institutionsbundna, det situationsbestämda och det närdemokratiska deltagandet (Andersen m.fl. 1993, s. 36ff.). Dessa tre kategorier har olika karaktär, form och utgångspunkt (ibid. s. 38). Nedan följer modellen, som författarna kallar ”Deltagandeformer” och en förklaring av den.

	Aktivitetens karaktär	Aktivitetens utgångspunkt	Aktivitetens form
Institutionsbundna	Regelmässig	Fall som berör alla eller grupper av medborgare	Val, medlemskap, möten
Situationsbestämda	Situationell	Fall som berör alla, grupper av medborgare eller individer	Manifestationer, kontakter, politisk diskussion, offentlig kommunikation
Närdemokratiska	Situationell	Fall som berör individer/familj	Initiativ till att påverka

Figur 1. (Källa: Andersen m.fl. 1993, s. 38, fig. 2.1. Deltagandeformer.) (Vår översättning)

Det *institutionsbundna deltagandet* representerar den traditionella formen av demokratiskt deltagande, till exempel valdeltagande och partipolitiskt deltagande. Detta är den deltagandeform som tidigast blev institutionaliserad enligt Andersen med flera (ibid. s. 38). Här innefattas också institutionsbundet organisationsdeltagande i en mer informell form, till exempel medlemskap i miljörättsorganisationer eller humanitära organisationer (ibid. s. 38).

Det *situationsbestämda deltagandet* kan enligt Andersen med flera yttra sig i fyra former. För det första genom *manifestationer*, till exempel strejk, demonstration, bojkott eller namnsamling, det vill säga envägskommunikation.

För det andra genom *politiska kontakter*, som kan yttras på två sätt, individuellt eller kollektivt. De individuella politiska kontakterna yttras genom att den enskilde medborgaren personligen vänder sig till en politiker. De kollektiva politiska kontakterna yttrar sig genom kommunikation mellan intresseorganisationer (eller representanter för medborgargrupper) och politiker. Den senare, kollektiva formen av kommunikation ökar i omfattning i statliga och kommunala beslutsprocesser enligt Andersen (ibid. s. 39) (jfr även governance i ett policyteoretiskt perspektiv, Pierre & Sundström 2009, s. 10f)

För det tredje genom *politisk diskussion* på en mikronivå, samtal mellan vänner, familj och kollegor.

För det fjärde genom *offentlig kommunikation* i form av till exempel tidningsinsändare, artiklar eller muntliga inlägg på möten.

Det *närmedemokratiska deltagandet* återfinns inom lokalsamhället eller arbetsplatsen, till exempel på skolan, dagiset eller sjukhuset. Brukare av offentliga tjänster, som deltar i att utveckla tjänsten de nyttjar på den lokala nivån innefattas också av den här benämningen (Andersen m.fl. 1993, s. 39f.).

Författarna yrkar också, i likhet med Jürgen Habermas, för en bredare uppfattning av politiskt deltagande än att det enbart har instrumentella syften (ibid. s. 32). Instrumentella syften innebär att man försöker påverka politiska myndigheter. Instrumentellt politiskt deltagande definieras som de aktiviteter där man söker påverka politiska myndigheter. Författarna menar att man, genom att definiera politiskt deltagande på detta vis, bortser från alternativa syften med politiskt deltagande, nämligen kommunikativa syften (ibid. s. 32). Kommunikativa syften innebär att det politiska deltagandet kan vara både utbildande och gemenskapsskapande. Kommunikativa politiska aktiviteter söker primärt utbilda deltagarna och skapa gemenskap bland dem, men kan också ha indirekta ambitioner till politisk påverkan (ibid. s. 32ff.).

International Association for Public Participation har utvecklat en modell över deltagande som kallas "*Spectrum of Public Participation*", vilken vi nedan översätter till Deltagandespektrumet (IAP2 2007). Modellen kategoriserar olika grader av deltagande, deltagandets syften och aktiviteternas utformning. Fokus ligger främst på deltagande inom beslutsprocesser i den offentliga sektorn (Burns 2003, s.10f.) där politikerna har slutgiltig beslutanderätt men man väljer att *informera, konsultera, involvera, samarbeta med* eller *delegera beslutanderätt till* externa aktörer. De externa aktörerna kan vara medborgare i allmänhet, och specifika intressegrupper eller brukargrupper. Modellen är även tillämpbar för den privata sektorn. Modellen visar att det är viktigt att inledningsvis tydliggöra vilken roll allmänheten kommer spela och hur deras åsikter kommer viktas i beslutsprocessen. I de fall man konsulterar, involverar, samarbetar med eller delegerar beslutanderätt till externa aktörer handlar det om en tvåvägs kommunikation, medan det då man informerar handlar om en envägs kommunikation (ibid.). Modellen kan också i stor utsträckning liknas vid en modell för medborgardialog, deltaktighetstrappan, som Sveriges kommuner och landsting använder sig av (SKL 2010, s. 19f.) Denna modell kan ses som en vidareutveckling eller tolkning på Sherry Arnsteins "*Ladder of Participation*", en inflytelserik modell från 1969 över deltagande på den lokala nivån. Deltagandespektrumet har dock inte den hierarkiska syn på deltagandeformer som återfinns i Arnsteins modell, utan framställer istället de deltagandeformerna som olika valmöjligheter, med olika fördelar och tillämpningsområden (Burns 2003, s. 3, 10, 11). Nedan illustreras deltagandespektrumet.

	Inform	Consult	Involve	Collaborate	Empower
Public participation Goal	To provide the public with balanced and objective information to assist them in understanding the problem, alternatives, opportunities and/or solutions.	To obtain public feedback on analysis, alternatives and/or decisions.	To work directly with the public throughout the process to ensure that public concerns and aspirations are consistently understood and considered.	To partner with the public in each aspect of the decision including the development of alternatives and the identification of the preferred solution.	To place final decision-making in the hands of the public.
Promise to the public	We will keep you informed.	We will keep you informed, listen to and acknowledge concerns and aspirations and provide feedback on how public input influenced the decision.	We will work with you to ensure that your concerns and aspirations are directly reflected in the alternatives developed and provide feedback on how public input influenced the decision.	We will look to you for advice and innovation in formulating solutions and incorporate your advice and recommendations into the decisions to the maximum extent possible.	We will implement what you decide.
Example techniques	Fact sheets, Web sites, Open houses.	Public comment, Focus groups, Surveys, Public meetings.	Workshops, Deliberative polling.	Citizen advisory committees, Consensus-building, Participatory decisionmaking.	Citizen juries, Ballots, Delegated decision.

Figur 2: *Spectrum of Public Participation* – Deltagandespektrumet. Källa: IAP2 2007.

3.3 Abstrakt och konkret teori sammanställda

För att kunna urskilja vilka deltagandeaktiviteter inom landsting och regioner som ska klassas som deliberativa måste vi återvända till de kriterier som fastställdes i den abstrakta teorin.

Från den abstrakta teorin hämtade vi alltså fyra kriterier för att en aktivitet ska kunna kallas för deliberativ. För det första gäller det *generalitet*, vilket innebär att alla som berörs av ett beslut har rätt att delta i beslutsprocessen. Men som tidigare nämnt definierar vi det som tillräckligt att deliberationen ska utgöra ett underlag för beslut och inte vara beslutsfattande i sig. För det andra gäller det *autonomi*, vilket innebär att alla deltagare ska ha rätt till effektivt deltagande och att framföra sina argument och motargument. För det tredje gäller det *maktneutralitet*, vilket innebär att deliberationen sker i en kontext där maktstörningar neutraliserats. Detta kan till exempel vara att varken lagstiftning, ekonomiska eller sociala förutsättningar förhindrar deliberationen. För det fjärde gäller det *idealt rolldeltagande*, vilket åsyftar samtalets kvalitéer, till exempel att deltagarna uppriktigt är öppna för gruppens argument.

Då vi inte har ambitionen att undersöka deliberationens kvalitéer eller administrativ, ekonomisk och social makt kommer vi inte analysera det ideala rolldeltagandet eller maktneutralitet. Det är främst generalitet och autonomi som är aktuella för analysen i denna uppsats.

De olika deltagandeformer som vi finner empiriskt kommer vi att infoga i en utvidgad och kombinerad modell som vi sammanställer av de ovan nämnda modellerna ”deltagandeformer” och deltagandespektrumet”. Sedan kommer vi att definiera vilka aktiviteter som kan klassas som deliberativa genom att undersöka om de uppfyllt generalitets- och/eller autonomikravet.

3.3.1 Sammanfogning och utveckling av deltagandeformsmodellen

Nedan följer en reviderad version av Andersen med fleras modell. Ambitionen är att förtydliga vilka deltagandeformer som enligt oss, med stöd i deliberativa teorier, kan kallas för deliberativa samt att skapa en övergripande modell över demokratiskt deltagande. Vi har även valt att lägga till International Association for Public Participations deltagandespektrum som en ytterligare dimension i modellen. Syftet med detta är att man tydligare ska kunna ringa in vilken syfte till deltagandet (substans) som motsvaras av en specifik aktivitet (process) och vice versa. Vi är medvetna om att detta kommer att variera från fall till fall. Vilket syfte som hänger ihop med vilken aktivitet är i högsta grad kontextberoende, det vill säga att det kommer skilja sig åt från plats till plats, olika lagstiftning, över tid och så vidare. Det kommer med andra ord alltid vara ett förhållande som är påverkat av kontexten.

Andersen med flera delar in deltagandeformer i tre aktiviteter (process): institutionsbundna, situationsbestämda och närdemokratiska. Deltagandeformerna kan också ha två syften (substans) det vill säga instrumentella och kommunikativa syften. Vi har alltså i denna utvidgade modell, med hjälp av deltagandespektrumet, försökt tydligare definiera vilka syften som deltagandet kan ha.

Deltagandeaktivitet (process)		Institutionsbundet deltagande, ej deliberativt	Institutionsbundet deltagande, deliberativt	Situationsbestämt, deltagande ej deliberativt	Situationsbestämt deltagande, deliberativt	Närdemokratiskt deltagande, ej deliberativt	Närdemokratiskt deltagande, deliberativt
Deltagandets syfte (substans)							
Instrumentellt, det vill säga syftar till inverkan på politiska beslut	Delegera beslutanderätt (medbeslutande)	Valdeltagande, Beslutande folkomröstningar		Medborgarinitiativ, Medborgarförslag,	Rådslag Hearing Diskussionsgrupper Debattgrupper	Påverkan på till exempel arbetsplats, skola	
	Samarbete (Delaktighet)	Partibildning					
	Involvera (Dialog)						
	Konsultation	Enkäter, Rådgivande					
	Information	folkomröstningar					
Kommunikativt, indirekt påverkan på politiska beslut eller utbildande eller gemenskapsskapande	Delegera beslutanderätt (medbeslutande)			Demonstration, Manifestation, Insändare, Nyhetsartiklar, Annan media, Frågestund, Informationsträff,	Rådslag Hearing Diskussionsgrupper Debattgrupper	Påverkan på till exempel arbetsplats, skola	
	Samarbete (delaktighet)						
	Involvera (Dialog)						
	Konsultation						
	Information						

Figur 3. Deliberationskartan. Andersen m.fl. modell med International Association for Public Participations deltagandespektrum och utvidgad indelning av deltagandeprocess.

De teoretiska krav som ställs för att en aktivitet ska kunna kallas för deliberativ kan rymmas inom alla aktiviteter (som alltså befinner sig på olika nivåer och är i olika grad institutionaliserade) beroende på hur de är utformade. Därför har vi valt att dela på aktiviteter (processer) som kan kallas för deliberativa och inte kan kallas för deliberativa. Det är mindre troligt att man återfinner deliberativa inslag i det institutionsbundna deltagandet, men till exempel bör direktdemokrati tillhöra den här kategorin. Denna aktivitet återfinner vi inte institutionaliserad i Sverige, men då vi har haft som ambition att skapa en täckande analyschema (Esaiasson 2007, s. 157) så har vi valt att inkludera alla möjliga former av deltagande, inte bara de svenska.

I de kolumnerna som innehåller deliberativa aktiviteter kommer de aktiviteter rymmas som innehåller en tvåvägs kommunikation, och som därför uppfyller kravet på autonomi, vilket vi anser vara den minsta gemensamma nämnaren för att något ska kallas för deliberativt.

3.3.2 Sammanfattning

Vad ska en process, eller aktivitet, karaktäriseras av för att klassas som renodlat deliberativt?

Den fullständigt deliberativa aktiviteten (processen) menar vi ska uppfylla alla de krav som fastställs i vår abstrakta teoridel, det vill säga generalitet, autonomi, maktneutralitet och idealt rolldeltagande. Substansvärdet, syftet med deliberationen, kan vara *instrumentellt*, det vill säga direkt politisk påverkan. Substansvärdet kan också vara *kommunikativt*, det vill säga indirekt politisk påverkan, medvetenhetsskapande eller identitetsskapande (Andersen 1993, s. 34). Ett exempel på hur en fullständigt deliberativ process, enligt denna definition, kan se ut inom ett landsting eller en region blir alltså följande: Ett rådslag där alla berörda medborgare har rätt att delta, som är initierat av landstinget eller regionen. Argumentationen måste vara jämlik, det vill säga att alla har rätt att föra fram argument. Vid detta rådslag måste maktneutralitet uppfyllas. Rådslaget ska sträva efter det ideala rolldeltagandet, där argumenten förs fram och tas emot uppriktigt och det gemensamma goda, snarare än egenintresset, är ledstjärnan för argumentationen. Syftet med rådslaget kan variera, alltifrån att vara utbildande till att vara medbestämmande.

Den delvis deliberativa aktiviteten (processen) ska minst uppfylla autonomikravet. Men så länge enbart autonomikravet är uppfyllt kan vi enbart tala om den kanske svagaste formen av deliberativt deltagande. Ju större utsträckning man uppfyller de övriga tre abstrakta kriterierna, ju starkare blir kvaliteten (de

deliberativa inslagen) i deltagandet. Framförallt är det generalitetskriteriet som bör uppfyllas för att deltagandeprocessen ska kallas för deliberativ, för att just jämlikheten är ett så centralt värde i deliberationen. Den deliberativa kvaliteten förstärks alltså om något av kriterierna generalitet, maktneutralitet eller idealt rolldeltagande också uppfylls. Inom ramen för vår uppsats har vi inte kunnat analysera värdena maktneutralitet eller idealt rolldeltagande.

När det finns en tvåvägskommunikation kan därmed även informationsnivån kallas för deliberativ. Om det rör sig om att konsultera, involvera (genom dialog) eller att samarbeta (ge inflytande) räcker det med att deliberationen har en rådgivande funktion i den politiska beslutsprocessen. Vi ser, i likhet med Dryzek, heller inte det som nödvändigt att nå konsensus inom den deliberativa processen (Dryzek 2000, s. 170).

4 Resultat

4.1 Sammanställning av resultatet

Huvudsakligen kan vi dela in de aktörer som *potentiellt* har fått delta i fyra grupper: *allmänheten, ungdomar, brukare* och *äldre*. Vi kommer alltså inte ha ambitionen att analysera deliberationens kvalitet (eller för den delen deltagandets kvalitet) men för att kunna särskilja deliberativa från ej deliberativa aktiviteter har vi ändå fått använda oss av två av våra teoretiska grundläggande värden: generalitet och autonomi.

Vi har i vårt material inte funnit några fullständigt deliberativa processer. Däremot uppfyller samtliga processer vi har funnit kraven för *delvis deliberativa kvaliteter* i varierande utsträckning. Nedan sammanfattas de processer som vi funnit inom Landstinget i Värmland och Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen. Det fullständiga underlaget för denna sammanfattning återfinns i bilaga ett respektive två.

4.1.1 Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen: delvis deliberativa aktiviteter

För allmänheten:

Medborgarråd (återfinns i HSN 1, 2, 3): Till dessa råd har medborgare blivit inbjudna. Dock har man gjort ett slumpvis urval för att uppnå en mer balanserad representation, vilket exkluderar merparten av invånarna. Syftet är att föra en öppen och jämlik dialog kring hälso- och sjukvårdsfrågor med medborgarna (källa: HSN Trestad). För att medborgarråden skulle ha uppfyllt generalitetskravet, skulle alla kommunens invånare kallas till respektive råd. Man uppfyller alltså kravet om autonomi, men inte generalitet.

Befolkningmöte (återfinns i HSN 2): Befolkningmötena som hålls har varit i samband med omstruktureringar i vården. Dessa möten har haft karaktären av ett offentligt möte, där allmänheten bjudits in för att få information och diskutera kring omstruktureringarna i fråga. Mötena har alltså både uppfyllt kravet av autonomi och generalitet.

För ungdomar:

Demokratitorg (HSN 2, 3): Demokratitorgen riktar sig mot gymnasieungdomar. Verksamheten har pågått sedan år 2007 och är ett sätt för politiker och ungdomar

att mötas och diskutera aktuella frågor. Inom dialogen ska ungdomar dela med sig av sina åsikter och ställa frågor (Demokratitorg 2010). Demokratitorgen uppfyller alltså kravet om autonomi, men inte generalitet, då inte alla berörda i de frågor man diskuterat (bland annat sjukvård) har blivit inbjudna till mötet.

Ungdomsfullmäktige och öppet forum gymnasieskola (HSN 2): vi har inte kunnat utröna mötenas karaktär eftersom vi inte fått tag på politiker eller tjänstemän som deltagit på mötena.

För brukare och äldre:

Handikappråd (HSN 1, 2, 3): En samverkansgrupp med regionens handikappskommitté och representanter från brukarorganisationer (källa: VGR HAND, s.5). Uppfyller autonomikravet.

Brukarmöte (HSN 1, 2, 3): Olika brukarorganisationer inbjuds regelmässigt att diskutera frågor som berör hälso- och sjukvårdsnämnden. I fem fall (HSN 1: år 2009 med hjärt- och lungsjukas förbund, HSN 2: år 2003 med reumatikerförbundet och HSN 2: med Handikappades samarbetsorganisationer, HSO. Med funktionshindrades samarbetsråd år 2008 och 2009) har extraordinarie möte med enskilda brukarföreningar skett. Dessa möten uppfyller autonomikriteriet.

Pensionärsråd (HSN 1, 2, 3): Pensionärsråden i Fyrbodalen består av elva ordinarie representanter och elva ersättare från pensionärsorganisationerna. Syftet är att skapa en gemensam dialog kring hälso- och sjukvårdsfrågor. Utöver dessa deltar representanter från respektive hälso- och sjukvårdsnämnd (Pensionärsråd 2010). Uppfyller alltså autonomikriteriet.

Seniormässa (HSN 1) och Äldremässa (HSN 2): vi har inte kunnat utröna mötenas karaktär eftersom vi inte fått tag på politiker eller tjänstemän som deltagit på mässorna.

4.1.2 Landstinget i Värmland: delvis deliberativa aktiviteter

För allmänheten:

Offentliga möten: Dessa möten har hållits i olika landstingsberedningars regi över åren. Gemensamt är att man samman kallat alla medborgare i främst en specifik kommun för att informera och diskutera om bland annat hälso- och sjukvårdsrelaterade frågor. Offentliga möten har hållits vid två tillfällen 2003, vid fem tillfällen 2004, vid två tillfällen 2005 och vid ett tillfälle 2006. Dessa offentliga möten uppfyller både generalitetskriteriet och autonomikriteriet.

Medborgarpanel: Man har år 2008 anordnat en medborgarpanel som är till hälften slumpvis utvalda, till hälften självanmälda. Ambitionen är att denna grupp ska representera folkviljan som en del av medborgardialogen. Uppfyller alltså både generalitets- och autonomikriteriet.

För ungdomar:

Ungdomsmöte hålls 2005, där man diskuterar med företrädare från ungdomsfullmäktige och ungdomens hus i Karlstad. Uppfyller autonomikriteriet.

För brukare och äldre:

Möte med brukarorganisationer har hållits under 2003, 2004 (2 st), 2005 (2 st), 2006 och 2008 (2 st). I samtliga fall har det rört sig om handikapp- eller pensionärsorganisationer. Flertalet möten har formgivits som seminariedagar, vilka består av information, såväl som diskussion. Dessa möten uppfyller alltså autonomikriteriet.

4.1.3 Sammanfattning

Alla dessa aktiviteter uppfyller alltså autonomikravet, men det är endast de aktiviteter som har riktats mot allmänheten som i någon mån uppfyller kravet om generalitet. Därför kan dessa aktiviteter sägas ha en större grad av deliberativ kvalitet än de aktiviteter som har riktat sig mot olika grupper. Dessa är alltså för Fyrbodalsområdet befolkningsmöten, och för Landstinget i Värmland offentliga möten och den medborgarpanel som genomförts. Dock ska det påpekas att Landstinget i Värmland i större utsträckning uppnått generalitetskriteriet då de riktat de offentliga mötena samt medborgarpanelen mot hela befolkningen istället för att använda sig av ett slumpmässigt urval som i Fyrbodalsområdet. De aktiviteter som riktar sig mot speciellt grupper, som till exempel ungdomar, äldre och brukare, kan inte anses uppfylla kravet på generalitet, och besitter därför en lägre grad av delvis deliberativ kvalitet.

4.2 Analys av resultatet

4.2.1 Materialets utseende

Materialet för Fyrbodalsområdet i Västra Götaland har som tidigare nämnts bestått av handlingar och protokoll från de tre Hälso- och sjukvårdsnämnderna som verkar inom området. I dessa handlingar och protokoll har vi endast kunnat utläsa hur ofta det på deras möten har rapporterats från de olika representanterna för olika aktiviteter av deliberativa inslag, till exempel hur ofta det rapporterats från representanterna för medborgarråden, den aktivitet som i Fyrbodalsområdet varit mest central för medborgerlig aktivitet i deliberativa former. Men att det rapporterats från en representant för ett medborgarråd behöver inte innebära att det vid rapportens tillfälle faktiskt hållits ett medborgarråd. Istället har rapporterna kunnat handla om allt som varit knutet till medborgarråden, till exempel om att det planeras ett medborgarråd eller vad för ämne det är tänkt att diskutera kring på nästa. Kontentan är alltså att när det i handlingarna eller protokollen nämnts att det rapporterats från en representant för ett medborgarråd har detta inte inneburit att det hållits ett medborgarråd, utan rapporten är endast en utsaga om något som

rört medborgarrådet. Detta gäller även för handikappsråden och pensionärsråden. Detta innebär att den slutsats vi kan dra av detta material är att Hälso- och sjukvårdsnämnderna har en ambition att hålla de aktiviteter av deliberativ kvalitet som vi har funnit, bland annat medborgar- handikapps- och pensionärsråd, ständigt uppdaterade och aktuella.

Materialet för Värmlands Landsting består istället av års- och minnesanteckningar. Detta material var sammanfattningar av dels det som skett under året, och dels det som skett under möten. Därför kunde vi både utläsa hur ofta aktiviteter av deliberativ kvalitet förekommit och vad som diskuterats.

4.2.2 Aktiviteter av deliberativ kvalitet för allmänheten

Eftersom det inte finns någon dokumentation om hur ofta ett medborgarråd hållits har vi istället fått använda oss av muntliga utsagor från olika representanter för medborgarråd. På Hälso- och sjukvårdsnämnderna i Fyrbodals hemsidor står det att målet är att ha medborgarråd fyra gånger per år. Ulrik Hammar, representant för medborgarrådet i Trollhättan, berättade att det där alltid hållits två medborgarråd per termin. Men Hans-Carl Carlson, representant för Medborgarråd i Munkedals kommun i norra Bohuslän, berättade att antalet medborgarråd som hållits kunde variera, även då standarden är att medborgarråd ska hållas fyra gånger per år. Under 2010 hade det bara hållits ett medborgarråd per termin. Men då det från Hälso- och sjukvårdsnämnderna ändå finns en ambition att hålla regelmässiga möten kan man klassa denna aktivitet som institutionaliserad.

Medborgarråden i Fyrbodalsområdet i Västra Götaland är vad vi klassificerar som en *svagare delvis deliberativ aktivitet*. Detta beror på att man i Fyrbodalsområdet valt att använda sig av ett slumpmässigt urval av medborgare istället för att låta mötena vara öppna för allmänheten. Man har alltså inte uppfyllt kriteriet om generalitet. Personer vi har talat med har motiverat detta med att man velat komma runt problemet med en snedvriden representation av medborgare, det som också nämns som en kritik mot deliberativ demokrati i allmänhet. Det har även vittnats om att man velat begränsa antalet människor som kan delta för att inte det ska bli en ohanterligt stor skara av medborgare. Men det har även framkommit motsatt kritik. Hans-Carl Carlson berättade om ett medborgarråd där stora resurser lagts ner på att förbereda mötet och bland annat bjuda in gästtalare. I detta medborgarråd hade tre personer deltagit, vilket han såg som en besvikelse.

Befolkningmötena som har hållits har varit offentliga för allmänheten att delta i. Dessa möten har hållits i anslutning till de sjukvårdsreformer som genomförts, främst för att dessa reformer skapat stora protester bland befolkningen. Vid dessa möten har allmänheten alltså bjudits in för att få information samt kunna diskutera de omstruktureringar som gjordes. Dessa möten har dock endast förekommit i vårt material i HSN 2 (Dalsland) under 2004. Ewa Arvidsson, ordförande för Hälso- och sjukvårdsnämnden i Dalsland, berättade att dessa möten anordnades för att förankra omstruktureringarna bland befolkningen samt för att låta de personer som protesterat komma till tals. Detta innebär alltså

att möten varit av situationell karaktär, det vill säga att de hållits i anknytning till en specifik situation.

I Värmland har man valt att anordna offentliga möten. På dessa möten har det kommit mellan 20 och 80 personer. Att mötena varit öppna för alla medborgare gör att de offentliga möten som hållits klassas som en *starkare delvis deliberativ aktivitet*, då de även uppfyller generalitetskriteriet. Men i Värmland finns det ingen standard för hur ofta möten anordnas. Därför har man på inte på samma sätt som Fyrbodalsområdets medborgarråd institutionaliserat deltagandet.

4.2.3 Brukarorganisationernas funktion

I vårt resultat har vi valt att se de brukarmöten som hållits både i Fyrbodalsområdet och i Värmland som *svagare delvis deliberativa*. Dessa aktiviteter riktar inte sig direkt mot medborgaren så som till exempel medborgarråd eller offentliga möten gör, men har ändå inslag av deliberativ kvalitet. Till dessa brukarmöten bjuds olika brukarföreningar in för att diskutera vilka vårdbehov som finns. Brukarorganisationerna består av medborgare som engagerat sig eller själva är drabbade av olika sjukdomar. Utöver dessa brukarråd finns även regelbundet anordnade handikappsråd och pensionärsråd där representanter från respektive brukarorganisationer medverkar.

Att brukarmötena, handikappsråden och pensionärsråden klassas som svagare delvis deliberativa beror på att de, i linje med vår klassificering över delvis deliberativa inslag uppfyller autonomikravet, det vill säga att medborgarna har rätt att föra fram sina argument i en diskussion. Dock blir det en svag form av deliberativt deltagande, då denna aktivitet inte är öppen för alla medborgare. Generalitetskriteriet inte är alltså inte uppfyllt. I och med att vi inte kunnat fastställa i vilken form senior- eller äldre mässan har varit kan vi inte heller säga något säkert om mässorna i fråga. Vi vet alltså inte om dessa möten har varit av deliberativ kvalitet, utan kan endast fastställa att mötena kan ha innehållit samtal och diskussion som berättigar dem som delvis deliberativa.

4.2.4 Deltagande för ungdomar

För ungdomar har olika aktiviteter av deliberativ kvalitet anordnats för att öka deras deltagande. Den arena för diskussion som funnits i Fyrbodalsområdet har främst varit demokratitorgen, där ledamöter i de olika Hälso- och sjukvårdsnämnderna åkt ut till gymnasieskolor för att diskutera frågor som berör ungdomar. Dessa demokratitorg har även syftet att låta ungdomar ställa frågor och lufta sina åsikter. Eftersom demokratitorgen endast riktar sig mot gymnasieungdomar är inte generalitetskriteriet uppfyllt, då alla medborgare inte har haft chansen att delta. Men då demokratitorgets mål varit samtal och diskussion under effektiva former har autonomikravet uppfyllts. Rapport från demokratitorg har funnits både i materialet för Hälso- och sjukvårdsnämnden i Dalsland och för Hälso- och sjukvårdsnämnden i Trestad. Men precis som vi inte kan säga något om hur ofta

medborgarråd har hållits utifrån vårt material för Fyrbodalsområdet kan vi inte heller säga något om hur ofta dessa demokratitorg har hållits, utan endast att det finns en ambition att också nå ut till ungdomar via deliberativa kanaler.

Precis som med senior- och äldre möten har vi inte kunnat fastställa i vilken form ungdomsfullmäktige eller öppet forum för gymnasieskola har haft. Vi vet alltså inte heller här om dessa möten har varit av deliberativ kvalitet, utan kan endast fastställa att mötena kan ha innehållit samtal och diskussion som berättigar dem som svagare delvis deliberativa.

I materialet för Värmlands landsting har vi endast funnit att ett ungdomsmöte hållits 2005. Detta möte har anordnats av demokratiberedningen och de inbjudna har varit företrädare från ungdomsfullmäktige samt ungdomens hus i Karlstad. På mötet har frågor som berör ungdomar diskuterats. Mötet har alltså uppfyllt autonomikriteriet, men inte generalitetskriteriet. Man kan alltså se även dessa möten som svagare delvis deliberativa.

4.2.5 Deltagandekartan

Avslutningsvis har vi nedan kategoriserat dessa aktiviteter i vår modell Deliberationskartan. Medborgarråden har vi klassificerat som institutionsbundet, deliberativt och kommunikativt, involverande eller konsulterande aktiviteter. De kan anses vara institutionsbundna då de hålls regelbundet och deliberativt då de uppfyller kriteriet om autonomi. Då vi inte vet med säkerhet huruvida de har påverkat det politiska beslutsfattandet, motsvarande instrumentella syften, har vi placerat dem inom ramen för kommunikativt och involverande eller konsulterande aktiviteter. De offentliga mötena, demokratitorgen och ungdomsmötena har vi klassificerat som situationsbestämda, deliberativa aktiviteter då de inte har hållits med regelbundenhet. Istället har de hållits när regionen eller landstinget har funnit det nödvändigt. Dessa aktiviteter har fortsättningsvis uppfyllt kriteriet om autonomi i samtliga fall och dessutom generalitet för de offentliga mötenas räkning. Befolkningsmötena har vi klassificerat som situationsbundna, deliberativa och kommunikativa, informativa aktiviteter. Dessa möten har inte varit regelmässiga, men har innehållit informativt samtal från såväl medborgare som representanter för hälso- och sjukvårdsnämnden i Dalsland, därför klassificerar vi dem som deliberativa. Brukarmötena, handikappsråden och pensionärsråden har vi klassificerat som närdemokratiska, deliberativa och antingen instrumentella eller kommunikativa aktiviteter. Vi kan däremot inte säga något specifikt om vilka syften deltagandet har haft, annat än att de inte varit medbeslutande.

Eftersom vi inte kunnat delta vid dessa möten eller känt till det exakta utfallet av samtalen har vi inte kunnat exakt klassificera alla aktiviteter. Många av dem kan klassificeras på flera sätt. Vårt mål har med denna modell varit att visa vilka möjliga sätt det finns att klassificera de olika aktiviteterna.

4.2.6 Övrigt deltagande

Utöver de aktiviteter med deliberativa inslag vi har analyserat och redogjort för, har vi också funnit andra aktiviteter i vårt material som syftar till medborgardialog men som inte kan klassas som deliberativa. För Landstinget i Värmlands räkning handlar det om två enkäter som påbörjades under våren 2009, Värmlandspanelen och Ungdomspanelen. Man har dessutom sammanställt ett studiecirkelmateriale, "Vården & Vi" (se även bilaga 2). Enkäterna anser vi inom vår modell ryms inom kategorin institutionsbundet, ej deliberativt och instrumentell konsultation, då det på landstingets hemsida anges i vissa fall att man kommer använda de inkomna svaren som ett underlag (LIV 2010b). Studiecirkelmaterialet anser vi inom vår modell kunna kategoriseras situationellt, ej deliberativt då de berört allmänna frågor men man inte har haft en dialog med båda parter närvarande. Syftet med studiecirkelarna går däremot inte att tydligt fastställa, då vi inte vet hur Landstinget i Värmland har tillgodogjort sig detta material. Det vi kan säga är att det inte har rört sig om att delegera beslutanderätt eller att samarbeta. Men syftet kan potentiellt vara såväl instrumentellt som kommunikativt.

Figur 4. De undersökta områdena i Deliberationskartan (nedan).

Deltagandeaktivitet (process)		Institutionsbundet deltagande, ej deliberativt	Institutionsbundet deltagande, deliberativt	Situationsbestämt, deltagande ej deliberativt	Situationsbestämt deltagande, deliberativt	Närdemokratiskt deltagande, ej deliberativt	Närdemokratiskt deltagande, deliberativt
Deltagandets syfte (substans)							
Instrumentellt, det vill säga syftar till inverkan på politiska beslut	Delegera beslutanderätt (medbeslutande)	Valdeltagande, Partibildning					
	Samarbete (Delaktighet)						Brukarmöten, Pensionärsråd, Handikappsråd
	Involvera (Dialog)			Studiecirklar	Offentliga möten, Demokrati-torg, Ungdomsmöte		
	Konsultation	Värmland panelen, Ungdomspanelen					
	Information						
Kommunikativt, indirekt påverkan på politiska beslut eller utbildande eller gemenskapsskapande	Delegera beslutanderätt (medbeslutande)						
	Samarbete (delaktighet)						Brukarmöten, Pensionärsråd, Handikappsråd
	Involvera (Dialog)		Medborgarråd	Studiecirklar	Offentliga möten, Demokrati-torg, Ungdomsmöte		
	Konsultation						
	Information				Befolkningssmöte		

5 Diskussion

Vi har i denna uppsats studerat de organisationer inom Fyrbodalsområdet och Landstinget i Värmland som har ansvarat för medborgardialogen inom respektive område. Huvudfrågan har varit huruvida de aktiviteter som genomförts för medborgardialog har haft deliberativa kvaliteter. Inom den deliberativa demokratiteorin betonas samtalets roll. Vi har i vår teoridel dels fastställt ett antal egenskaper som vi ser som centrala för den deliberativa demokratin, dels använt oss av och vidareutvecklat en analysmodell för demokratiskt deltagande. Denna analysmodell (figur 3) har vi använt oss av som en orienteringskarta för att förstå deltagandeprocesser (figur 4). Dess användningsområden har för denna uppsats varit två: dels att generellt identifiera olika deltagandeformer och tydligt definiera skillnader i olika deltagandeformers substans- och processvärden. Dels att specifikt ringa in vilka substans- och processvärden som karaktäriserar det deliberativa deltagandet.

Utifrån det materialunderlag vi har haft har vi kunnat analysera medborgardialogen inom de två områdena. Vårt resultat är att medborgardialogen i samtliga fall har haft inslag av deliberativa kvaliteter, men att ingen av de medborgardialogsaktiviteter som har genomförts har varit fullständigt deliberativ. Vi har också funnit att vissa av de aktiviteter som har genomförts har besuttit fler deliberativa kvaliteter än andra.

En avgörande begränsning för vår analys har varit att vi inte själva kunnat närvara på de aktiviteter som utgör vårt material. Vi har därmed inte kunnat utvärdera dialogens deliberativa kvaliteter närmare, utan har fått begränsa området vi undersöker till en mer abstrakt nivå, där vi har fått ta hjälp av våra teoretiskt fastställda kriterier för att uttala oss mer generellt om vad som karaktäriserar en viss aktivitet. Analysdimensionerna har därmed fått begränsats till de första två av våra fyra deliberativa kriterier, generalitet och autonomi.

Vårt material har heller inte varit av den art att vi med säkerhet kan uttala oss om vad som karaktäriserat de olika aktiviteterna. Därför har vi genomfört intervjuer och samtalat med berörda politiker för att bilda oss en uppfattning om aktiviteternas karaktär. Utifrån appliceringen av våra två deliberativa kriterier, och våra samtal och intervjuer, har vi kunnat säga något om de olika aktiviteternas karaktär.

Vi har funnit att man inom regioner och landsting, snarare än direkt deliberativa inslag i demokratin, implementerar andra former av deltagardemokratiska inslag. Medborgardialog benämns som den huvudsakliga ambitionen. Denna dialog genomförs på andra sätt än de konkret deliberativa. Många gånger har vi, vid sidan av vår analys, funnit aktiviteter som syftar till ett ökat deltagande i demokratin. De av landsting eller region initierade aktiviteterna har oftare utformats genom enkäter, paneler och brukarorganisationer. Men inte

minst har medborgarna själva har bildat nya politiska partier. Vad tycker så våra intervjuade politiker, som själva är medlemmar i ”sådana missnöjespartier” om medborgardialog och den representativa demokratins framtid?

Överlag försvarar man bestämt den representativa demokratins starka roll, men det finns också en nyfikenhet bland respondenterna för nya former för medborgardialog, framförallt kommunikation via internet ses som en outnyttjad resurs:

Interaktiv dialog tror jag är en väldig tillgång i framtiden. (...) Där kan du fördjupa demokratin mycket mer än du kunde göra förut, även där du hade stora kommunalfullmäktigeförsamlingar. För det är ingen som orkar gå och höra på kommunalfullmäktigemöten och tycka att, nu lever jag med i det här. (...) Man måste hitta nya kontaktytor, nya media. (Erik Jansson, Sjukvårdspartiet i Värmland.)

Det främsta värdet som lyfts fram med en interaktiv dialog är i sin tur möjligheten till konsultation:

De här programmen som SKL har tagit fram, det finns ju modeller där. (...) ... det kanske finns någon som har en ännu bättre idé än det vi ser (Marianne Utterdahl, Sjukvårdspartiet i Värmland.)

En av våra respondenter hade en djärvare, mer instrumentell syn på vad medborgardialog kan ha som syfte och åstadkomma.

..vi måste ju tro folk om saker! Så det är ju en dröm jag har (...) att vi ska ha medborgarstyrda dialoger, dialoger som startar långt innan vi ska ta beslut. (Marianne Utterdahl, Sjukvårdspartiet i Värmland.)

..en äkta medborgardialog, det handlar ju om att den dagen vi står där, och vi ser att ja men okej, nu ser vi det här problemet, nu måste vi börja göra någonting åt det. Så ska inte vi ha kommit fram med förslag innan det går ut i dialog... för då när vi står där framme vid förslag, då har ju vi redan byggt vår prestige (...) och där börja ju folk tycka och tänka och massa annat. Vi ska ju ut direkt. (Marianne Utterdahl, Sjukvårdspartiet i Värmland.)

En sista respondent var upprörd över att politiker, när de genomfört omfattande sjukvårdsreformer, inte hade lyssnat på den folkliga opinionen:

....De har ju ingen dialog (...) de kör över folk bara. Om det har varit en väldigt stor opinionsyttring, så får de ju backa lite och inte bara strunta i den dialogen. Nej det går ju inte. Därför blir det politikerförakt. (Orvar Martinsson, Sjukvårdspartiet Västra Götaland)

Det är inom den situationsbestämda kontexten vi har funnit merparten av de deliberativa aktiviteterna. Det är också inom denna kontext som vi anser att det största användningsområdet för deliberation finns. När man exempelvis, i likhet med våra undersökta områden, ska genomföra en omfattande reform och det finns anledning att förvänta sig folkligt missnöje över denna, kan deliberation spela en viktig roll av flera anledningar. Är ett beslut redan taget i frågan kan deliberationen underlätta förståelse och acceptans av beslutet och leda till konstruktiv dialog snarare än folklig protest när medborgarna känner sig förbisedda. Detta kan leda till såväl effektivitetsvinster som ökad legitimitet för beslutet. Dock ser vi det som eftersträvansvärt att man genomför deliberationen innan ett beslut fattas i sådana frågor. Man förmår då fånga upp och ta ställning till medborgarnas åsikter, och har en möjlighet att låta åsikterna vägas in i beslutsprocessen. Då kan besluten vinna folklig förankring innan de tas och på så sätt kan man såväl undvika folkligt missnöje som möjliggöra mer välgrundade beslut. Samtidigt har deliberativa processer utbildande värden. Många politiker uttrycker oro över att medborgare inte har det stora perspektiv som krävs för att kunna konstruktivt delta i en deliberativ dialog. Men det är nog inte genom att undvika sina väljare som man får insatta medborgare och förståelse för reformprocesser. Därför: Samtala om det.

6 Referenser

6.1 Litteratur

Andersen, Johannes, m.fl., 1993. *Medborgerskab – demokrati og demokratisk deltagelse*. Herning: Systime.

Dryzek, John, 2000. *Deliberative Democracy and Beyond*. Oxford: Oxford University Press.

Esaiasson, Peter, m.fl., 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3:e uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Esaiasson, Peter m.fl, 2003. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2:a uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Lundquist, Lennart, 2001. *Medborgardemokratin och eliterna*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, Tom, 2005. *Till vilken nytta? Om det lokala politiska deltagandets karaktär, komplexitet och konsekvenser*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.

Pierre, Jon – Sundström, Göran (red.), 2009. *Samhällsstyrning i förändring*. Malmö: Liber.

Premfors, Rune – Roth, Klas (red.), 2004. *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur.

Rosén Sundström, Malena, 2009. *Förankring av socialdemokratisk EU-politik – med rum för demokratisk debatt?* Lund: Statsvetenskapliga institutionen.

6.2 Artiklar

Smith, Ryan A., Deliberative democracy and Oregon health care reform: the role of representative deliberation, konferenspaper *WPSA 2009*, Vancouver, BC, Canada.

6.3 Elektroniska referenser

Befolkning 1 = Länsstyrelsernas GIS-tjänsters hemsida
<http://gis.lst.se/lanskartor/lansoversikt.asp?bildnamn=S&lansnamn2=V%E4rmland>
[ds](#). [Elektronisk] Tillgänglig: 2011-01-03.

Befolkning 2 = Västra Götalandsregionen, primärvården Fyrbodol, diarienummer PVFBD 15-2008, tillgänglig via webbdokument <http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Regionstyrelsens%20kansli/Ekonomiavdelningen/PV%20Fyrbodol%20Detaljbudget%202009.pdf>. [Elektronisk] Tillgänglig: 2011-01-03.

Burns, Bryan. "Politics of the Commons: Articulating Development and Strengthening Local Practices". Konferenspaper RCSD Conference, Chiang Mai, 2003. <http://www.usp.br/procam/govagua/Documents/Biblioteca/governan%C3%A7a/bruns-ladder.pdf>.

Demokratitorg 2010 = Västra Götalandsregionens hemsida, Politik, Demokratitorg – Politik för och med unga. <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Politik/Politik-for-unga>. [Elektronisk] Tillgänglig: 2010-12-15.

IAP2 2007: International Association for Public Participations "Spectrum of public participation", <http://www.iap2.org/associations/4748/files/spectrum.pdf>

LIV 2003a: Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens årsberättelse*, 2003

LIV 2004a: Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens årsberättelse*, 2004

LIV 2005a: Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens årsberättelse*, 2005

LIV 2006a: Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens årsberättelse*, 2006

LIV 2007a: Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens årsberättelse*, 2007

LIV 2008a: Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens årsberättelse*, 2008

LIV 2009a: Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens årsberättelse*, 2009

[Elektronisk]

Tillgänglig:

<http://www.liv.se/Politik/Beredningar/Demokratiberedningen/Arsberattelser/>.

Hämtdatum: 2010-12-01

LIV 2003b:5 – Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens Minnesanteckningar*

20 augusti 2003

LIV 2003b:7 – Landstinget i Värmlands hemsida, *Demokratiberedningens Minnesanteckningar*

23 oktober 2003

LIV 2004b:2 – Landstinget i Värmlands hemsida *Demokratiberedningens Minnesanteckningar*

9 februari 2004

LIV 2004b:3 – Landstinget i Värmlands hemsida *Demokratiberedningens Minnesanteckningar*

16 mars 2004

LIV 2008b:9 – Landstinget i Värmlands hemsida *Demokratiberedningens Minnesanteckningar*

3 december 2008

[Elektronisk]

Tillgänglig:

<http://www.liv.se/Politik/Beredningar/Demokratiberedningen/Minnesanteckningar/>. Hämtdatum: 2010-12-10

LIV 2003c: Landstinget i Värmlands hemsida, *Prioriteringsberedningens årsberättelse, 2003*

LIV 2004c: Landstinget i Värmlands hemsida, *Prioriteringsberedningens årsberättelse, 2004*

LIV 2005c: Landstinget i Värmlands hemsida, *Prioriteringsberedningens årsberättelse, 2005*

LIV 2006c: Landstinget i Värmlands hemsida, *Prioriteringsberedningens årsberättelse, 2006*

[Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.liv.se/Politik/Beredningar/Tidigare-beredningar/Prioriteringsberedningen/Arsberattelser/>. Hämtdatum: 2010-12-10.

LIV 2003d: Landstinget i Värmlands hemsida, *Prioriteringsberedningens minnesanteckningar, 2003*

LIV 2004d: Landstinget i Värmlands hemsida, *Prioriteringsberedningens minnesanteckningar, 2004*

LIV 2005d: Landstinget i Värmlands hemsida, *Prioriteringsberedningens minnesanteckningar, 2005*

LIV 2006d: Landstinget i Värmlands hemsida, *Prioriteringsberedningens minnesanteckningar, 2006*

[Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.liv.se/Politik/Beredningar/Tidigare-beredningar/Prioriteringsberedningen/Minnesanteckningar-/>. Hämtdatum: 2010-12-01.

LIV 2008e: Landstinget i Värmlands hemsida, *Hälso- och sjukvårdsberedningens årsberättelse, 2008*

[Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.liv.se/Politik/Beredningar/Halso-och-sjukvardsberedningen/Arsberattelser/>. Hämtdatum: 2010-12-07.

LIV 2009f: Landstinget i Värmlands hemsida: *"Vården och vi – Ett studiecirkelmateriel för engagerade medborgare"*.

[Elektronisk]

Tillgänglig:

<http://www.liv.se/upload/Om%20landstinget/vardenochvi%20cirkelmtr.pdf>.

Hämtdatum: 2010-12-01

LIV 2010a: Landstinget i Värmlands hemsida, Landstingets Kansli, Sekretariatet. Anna-Lena Wallin & Johanna Orre: *"En sammanställning av inkomna svarsformulär"*.

[Elektronisk] Tillgänglig: www.liv.se/sidkat/13083/Varden%20och%20vi-%20svarsformular.doc. Hämtdatum: 2010-12-01.

LIV 2009g1: Landstinget i Värmlands hemsida, Landstingets Kansli, Sekretariatet. Johanna Orre. *"Värmlandspanelen, Panelomgång ett"*. 2009-07-06

LIV 2009g2: Landstinget i Värmlands hemsida, Landstingets Kansli, Sekretariatet. Johanna Orre. *"Värmlandspanelen, Panelomgång två"*. 2009-08-27

LIV 2010b: Landstinget i Värmland.

[Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.liv.se/Politik/Varmlandspanelen/> Hämtdatum: 2010-12-07.

Nationalencyklopedin 2010a = Nationalencyklopedins hemsida, sökning på deliberativt samtal. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/deliberativt-samtal>. Hämtdatum: 2010-12-09.

Nationalencyklopedin 2010b = Nationalencyklopedins hemsida, sökning på deliberation. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/deliberation>. Hämtdatum: 2010-12-09.

Pensionärsråd 2010 = Västra Götalandsregionen, Hälsa- och sjukvårdsnämnder, pensionärsråd. <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Politik/Namnder-och-styrelser/Namnder-och-styrelser-for-halso--och-sjukvard/Halso--och-sjukvardsnamnder/Halso--och-sjukvardsnamnden-i-Norra-Bohuslan-HSN1-/Medborgardialog/>. [Elektronisk]. Tillgänglig: 2010-12-22.

SOU 2000:1 "En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet", Dokument, [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/06/24/1c43643c.pdf>. Hämtdatum: [2010-12-22].

SOU 2007:10 "Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft", Dokument, [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/8728/a/77520>. Hämtdatum: 2010-12-10.

SKL 2010 = Sveriges kommuner och landsting, Medborgardialog, "Elva tankar om medborgardialog i styrning". Dokument, [Elektronisk] Tillgänglig: http://brs.skl.se/brsbibl/kata_documents/doc39416_1.pdf. Hämtdatum: [2010-12-20].

Sveriges sjukvårdspartier, Hemsida, [Elektronisk] 2010. Tillgänglig: http://www.sjukvardspartiet.org/SVPr/Om_oss.html. Hämtdatum: [2010-12-10].

Regeringens proposition 2001/02:80
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/09/00/693cd230.pdf>

Västra Götalandsregionen 2010a = Västra Götalandsregionens hemsida, Hälsa- och sjukvårdsnämnden i Norra Bohuslän, protokoll och handlingar. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Politik/Protokoll-och-handlingar/Politiska-handlingar/Halso--och-sjukvardsnamnder/HSN-1/>. Hämtdatum: 2010-12-16.

Västra Götalandsregionen 2010b = Västra Götalandsregionens hemsida, Hälsa- och sjukvårdsnämnden i Dalsland, protokoll och handlingar. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Politik/Protokoll-och-handlingar/Politiska-handlingar/Halso--och-sjukvardsnamnder/HSN-2/>. Hämtdatum: 2010-12-16.

Västra Götalandsregionen 2010c = Västra Götalandsregionens hemsida, Hälsa- och sjukvårdsnämnden i Trestad, protokoll och handlingar. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Politik/Protokoll-och-handlingar/Politiska-handlingar/Halso--och-sjukvardsnamnder/HSN-3/>. Hämtdatum: 2010-12-16.

6.4 Intervjupersoner

Jansson Erik, Sjukvårdspartiet i Värmland

Utterdahl, Marianne, Sjukvårdspartiet i Värmland

Martinsson, Orvar, Sjukvårdspartiet i Västra Götaland

7 Bilagor

7.1 Sammanställning över material från Fyrbodalsområdet i Västra Götalandsregionen

7.1.1 HSN 1: Hälso- och sjukvårdsnämnden i Norra Bohuslän

Datum	Typ av dokument	Aktivitet eller inslag av deliberativ kvalitet
2009-12-14	Handling	--
2009-12-14	Protokoll	--
2009-11-30	Handling	Inbjudan till dialog för brukarföreningar.
2009-11-30	Protokoll	Rapport från medborgarråd.
2009-10-23	Handling	--
2009-10-23	Protokoll	--
2009-09-28	Handling	--
2009-09-28	Protokoll	Rapport från medborgarråd på Orust.
2009-08-31	Handling	--
2009-08-31	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Munkedal.
2009-06-29	Handling	--
2009-06-29	Protokoll	--
2009-06-12	Handling	--
2009-06-12	Protokoll	--
2009-05-25	Handling	--
2009-05-25	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Sotenäs och Tanum/Strömstad.
2009-04-24	Handling	--
2009-04-24	Protokoll	--
2009-04-02	Handling	--
2009-04-02	Protokoll	--
2009-02-23	Handling	--
2009-02-23	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Tanum, Strömstad och Sotenäs.
2009-01-26	Handling	--
2009-01-26	Protokoll	--
2008-12-15	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Lysekil.
2008-11-24	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Tanum/Strömstad, Lysekil och Munkedal.
2008-10-27	Protokoll	--
2008-09-29	Protokoll	--
2008-09-01	Protokoll	--
2008-06-23	Protokoll	--
2008-05-26	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Strömstad.

2008-04-28	Protokoll	Rapport från medborgarrådets arbete.
2008-03-31	Protokoll	Uppföljning av dialogen i medborgarråden.
2008-02-25	Protokoll	--
2008-01-28	Protokoll	--
2007-12-10	Protokoll	Rapport från Handikapprådet i Munkedal och medborgarråd i Munkedal, Strömstad och Lysekil.
2007-11-27	Protokoll	Rapport från handikappsråd i Tanum, Munkedal och Sotenäs.
2007-10-29	Protokoll	Rapport från handikappsråd i Lysekil, Strömstad och Orust och medborgarråd i Munkedal.
2007-09-24	Protokoll	Rapport från handikappsråd i Strömstad och Sotenäs.
2007-08-27	Protokoll	--
2007-06-25	Protokoll	Rapport från handikappsråd i Sotenäs och Pensionärsråd i Strömstad.
2007-05-28	Protokoll	Rapport från handikappsråd i Strömstad, Orust och Munkedal.
2007-04-23	Protokoll	--
2007-03-23	Protokoll	Rapport från handikappsråd i Munkedal.
2007-02-26	Protokoll	Rapport från handikappsråd i Tanum.
2007-01-29	Protokoll	--
2006-12-11	Protokoll	--
2006-10-30	Protokoll	--
2006-09-25	Protokoll	--
2006-08-28	Protokoll	--
2006-06-26	Protokoll	--
2006-05-29	Protokoll	Befolkningsmöte planerat på Orust.
2006-04-24	Protokoll	--
2006-03-27	Protokoll	--
2006-02-27	Protokoll	--
2006-01-30	Protokoll	--
2005-12-12	Protokoll	Rapport från handikappsrådet i Munkedal.
2005-11-21	Protokoll	--
2005-10-31	Protokoll	--
2005-09-27	Protokoll	--
2005-08-25	Protokoll	--
2005-06-20	Protokoll	--
2005-05-30	Protokoll	Rapport från handikappsråden i Tanum och Munkedal.
2005-04-25	Protokoll	--
2005-03-29	Protokoll	--
2005-02-21	Protokoll	--
2005-01-24	Protokoll	--
2004-12-13	Protokoll	--
2004-11-22	Protokoll	Rapport från brukarorganisationer och pensionärsråd.
2004-10-25	Protokoll	--
2004-09-27	Protokoll	--
2004-08-23	Protokoll	--
2004-06-21	Protokoll	--
2004-05-17	Protokoll	Rapport från pensionärsrådet på Orust.
2004-04-23	Protokoll	--
2004-04-06	Protokoll	--
2004-03-22	Protokoll	--

2004-02-23	Protokoll	--
2004-01-26	Protokoll	--
2003-12-15	Protokoll	Rapport från handikappersråden i Munkedal, Orust, Strömstad och Tanum.
2003-11-24	Protokoll	--
2003-10-30	Protokoll	--
2003-09-22	Protokoll	--
2003-08-26	Protokoll	Rapport från handikappersråd och pensionärsråd i Tanum.
2003-06-16	Protokoll	Rapport om att befolkningsmöten kommer att anordnas i samtliga kommuner som en del av medborgardialog.
2003-05-26	Protokoll	--
2003-04-23	Protokoll	--
2003-03-24	Protokoll	--
2003-02-24	Protokoll	--
2003-01-27	Protokoll	--

7.1.2 HSN 2: Hälso- och sjukvårdsnämnden i Dalsland

Datum	Typ av dokument	Aktivitet eller inslag av deliberativ kvalitet
2009-12-16	Handling	Rapport från medborgarråd Bengtsfors.
2009-12-16	Protokoll	Rapport från funktionshindrades samarbetsråd i Åmål.
2009-11-25	Handling	Inbjudan till dialog till hjärt- och lungsjukas länsförening, psoriasisförbundet VG.
2009-11-25	Protokoll	Rapport från dialog med ovan nämnda brukarföreningar och från demokratitorg i Ed.
2009-10-26	Handling	--
2009-10-26	Protokoll	--
2009-09-30	Handling	--
2009-09-30	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Färgelanda, Bengtsfors och Dals Ed samt från flera kommunala handikappråd.
2009-08-26	Handling	--
2009-08-26	Protokoll	--
2009-06-24	Handling	--
2009-06-24	Protokoll	--
2009-05-27	Handling	--
2009-05-27	Protokoll	Rapport från medborgarråd Mellerud och handikappråd i Mellerud och Färgelanda.
2009-04-29	Handling	--
2009-04-29	Protokoll	Handikappråd i Bengtsfors och Dals Ed.
2009-03-23	Handling	--
2009-03-23	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Färgelanda och Dals Ed samt ungdomsfullmäktigemöte i Mellerud.
2009-02-25	Handling	--
2009-02-25	Protokoll	Rapport från handikappråd i Bengtsfors och funktionshindrades samarbetsråd i Åmål.

2009-01-28	Handling	--
2009-01-28	Protokoll	Rapport från handikappråd i Färgelanda.
2008-12-17	Protokoll	Rapport från möte med funktionshindrades samarbetsråd i Åmål.
2008-11-26	Protokoll	--
2008-10-22	Protokoll	--
2008-09-30	Protokoll	Rapport från handikappråd i Mellerud.
2008-09-01	Protokoll	Protokoll SKADAT
2008-06-25	Protokoll	Rapport från handikappsrad och pensionärsråd.
2008-05-21	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Dals Ed, Bengtsfors och Mellerud. Rapport från handikappråd i Dals Ed och Färgelanda samt från möte med HSO, Handikappades samarbetsorgan.
2008-04-23	Protokoll	--
2008-03-25	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Färgelanda och Åmål samt från handikappråd i Färgelanda och Mellerud.
2008-02-20	Protokoll	Rapport från medborgarråd som har hållits i Bengtsfors och Mellerud samt från handikappråd som har hållits i Dals Ed och Mellerud.
2008-01-30	Protokoll	--
2007-12-12	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Färgelanda, Dals Ed och Åmål. Folkhälsoråd i Dals Ed, Färgelanda, Mellerud och Åmål. Handikappsrad i Färgelanda, Dals Ed och Mellerud.
2007-11-26	Protokoll	--
2007-10-24	Protokoll	Rapport från folkhälsorådet i Bengtsfors samt handikappsrådet i Åmål. Medborgarråd i Bengtsfors, Mellerud och Färgelanda.
2007-09-26	Protokoll	Rapport från handikappsrad i Mellerud och Åmål.
2007-06-27	Protokoll	Rapport från handikappsrad och medborgarråd i Åmål.
2007-05-23	Protokoll	Rapport från handikappsrad i Dals Ed, Bengtsfors och Mellerud samt medborgarråd i Färgelanda, Åmål, Bengtsfors och Mellerud.
2007-04-25	Protokoll	--
2007-03-20	Protokoll	Rapport från Handikappsrad i Dals Ed och Mellerud samt från medborgarråd i Mellerud.
2007-02-21	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Bengtsfors och Mellerud.
2007-01-30	Protokoll	--
2006-12-13	Protokoll	Rapporter från medborgarråd i samtliga kommuner, handikappsrad i Färgelanda, Mellerud, Bengtsfors och Åmål.
2006-10-25	Protokoll	Rapport från Medborgarråd i Dals Ed samt från handikappsrad i Dals Ed, Bengtsfors och Åmål.
2006-09-27	Protokoll	Rapport från medborgarrådet i Färgelanda, Mellerud och Dals Ed samt från handikappsrådet i Dals Ed.
2006-08-30	Protokoll	Rapport från medborgarråd och handikappsrad i Bengtsfors.
2006-06-28	Protokoll	--
2006-05-31	Protokoll	Rapport från handikappsrådet i Dals Ed och Mellerud samt från medborgarrådet i Färgelanda.
2006-04-26	Protokoll	Rapporter från handikappsrådet i Färgelanda samt medborgarråden i Dals Ed, Bengtsfors och Mellerud.
2006-03-29	Protokoll	Rapport från handikappsraden i Bengtsfors och Åmål samt

		medborgarrådet i Åmål.
2006-02-22	Protokoll	Rapport från handikappersrådet i Mellerud och Dals Ed.
2006-01-25	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Dals Ed och Mellerud.
2005-12-14	Protokoll	Rapport från befolkningsmöte i Åmål.
2005-11-23	Protokoll	Rapport från handikappråd i Dals Ed och Mellerud.
2005-10-26	Protokoll	Rapport från pensionärsråd Dalsland.
2005-09-28	Protokoll	Rapport från pensionärsråd i Dalsland.
2005-08-24	Protokoll	Rapport från handikappråd i Mellerud.
2005-06-29	Protokoll	--
2005-05-25	Protokoll	Rapport från handikappråd i Dals Ed, Mellerud, Åmål samt pensionärsråd Dalsland.
2005-04-27	Protokoll	Rapport från öppet forum på gymnasieskola Bengtsfors samt från handikappråd Färgelanda och Bengtsfors.
2005-03-30	Protokoll	Rapport från handikappråd Dals Ed.
2005-02-23	Protokoll	Rapport från handikappråd Dals Ed och Mellerud samt en äldremässa i Mellerud.
2005-01-26	Protokoll	Rapport från pensionärsråd.
2004-12-15	Protokoll	Rapport från handikappråd i Ed, Färgelanda och Åmål.
2004-11-24	Protokoll	Rapport från handikappråd samt pensionärsråd i Mellerud.
2004-10-27	Protokoll	--
2004-09-24	Protokoll	Rapport från handikappråd samt pensionärsråd i Dals Ed och Åmål.
2004-08-25	Protokoll	Handikappråd Bengtsfors.
2004-06-30	Protokoll	Rapport från handikappråd i Mellerud och Åmål.
2004-05-26	Protokoll	Rapport från handikappråd i Dals Ed och Färgelanda samt från befolkningsmöte och pensionärsråd i Åmål.
2004-04-20	Protokoll	Rapport från handikappråd Färgelanda.
2004-04-14	Protokoll	--
2004-03-24	Protokoll	Rapport från pensionärsråd och befolkningsmöte Färgelanda samt handikappråd Dalsland.
2004-02-25	Protokoll	Rapport från befolkningsmöte i Bengtsfors och Dals Ed samt handikappråd i Dals Ed och Åmål.
2004-01-28	Protokoll	--
2003-12-17	Protokoll	Rapport från pensionärsråd Färgelanda samt från handikappersråd i Åmål, Bengtsfors och Färgelanda.
2003-11-26	Protokoll	Rapport från pensionärsråd samt handikappersråd i Mellerud.
2003-10-30	Protokoll	Rapport från handikappersråd i Dals Ed.
2003-10-29	Protokoll	--
2003-09-24	Protokoll	Rapport från pensionärsråd.
2003-08-27	Protokoll	Rapport från handikappråd i Dals Ed.
2003-06-25	Protokoll	Rapport från handikappråd i Dals Ed, Mellerud och Åmål.
2003-05-21	Protokoll	--
2003-04-22	Protokoll	--
2003-03-26	Protokoll	Rapport från pensionärsråd.
2003-02-26	Protokoll	Rapport från pensionärsråd.
2003-01-29	Protokoll	Rapport från möte med Hjärt- och lungsjukas förening.

7.1.3 HSN 3: Hälso- och sjukvårdsnämnden i Trestad

Datum	Typ av dokument	Aktivitet eller inslag av deliberativ kvalitet
2009-12-17	Handling	--
2009-12-17	Protokoll	--
2009-11-26	Handling	--
2009-11-26	Protokoll	--
2009-10-29	Handling	--
2009-10-29	Protokoll	--
2009-09-24	Handling	--
2009-09-24	Protokoll	Rapport från medborgarråd.
2009-09-03	Handling	--
2009-09-03	Protokoll	--
2009-06-25	Handling	--
2009-06-25	Protokoll	--
2009-05-28	Handling	--
2009-05-28	Protokoll	Rapport från medborgarråd.
2009-04-23	Handling	--
2009-04-23	Protokoll	--
2009-03-26	Handling	--
2009-03-26	Protokoll	Rapport från medborgarråd.
2009-02-19	Handling	--
2009-02-19	Protokoll	--
2009-01-29	Handling	--
2009-01-29	Protokoll	--
2008-12-18	Protokoll	--
2008-11-27	Protokoll	Rapport från medborgarråd och demokratitorg med ungdomar.
2008-10-23	Protokoll	Rapport från Medborgarråd.
2008-09-25	Protokoll	--
2008-09-05	Protokoll	---
2008-06-26	Protokoll	Dokumentet går ej att öppna.
2008-05-22	Protokoll	Rapport från Medborgarråd.
2008-04-24	Protokoll	Rapport från Medborgarråd.
2008-04-03	Protokoll	Rapport från Medborgarråd.
2008-02-28	Protokoll	Rapport från Medborgarråd.
2008-01-31	Protokoll	--
2007-11-22	Protokoll	Rapport från Medborgarråd i Uddevalla.
2007-10-25	Protokoll	--
2007-09-27	Protokoll	--
2007-06-28	Protokoll	--
2007-05-24	Protokoll	--
2007-04-26	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Trollhättan och Lilla Edet.
2007-03-22	Protokoll	--
2007-02-22	Protokoll	--
2007-02-01	Protokoll	--
2006-10-26	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Lilla Edet.
2006-09-29	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Vänersborg, Lilla Edet och

		Uddevalla.
2006-08-29	Protokoll	--
2006-06-29	Protokoll	--
2006-05-30	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Lilla Edet och Trollhättan/Vänersborg.
2006-04-27	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Vänersborg och Uddevalla.
2006-03-28	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Vänersborg och Lilla Edet.
2006-03-02	Protokoll	--
2006-02-23	Protokoll	--
2006-01-24	Protokoll	--
2005-12-15	Protokoll	--
2005-11-24	Protokoll	--
2005-10-27	Protokoll	--
2005-09-30	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Uddevalla, Trollhättan, Vänersborg och Lilla Edet samt från pensionärsråd i Trestad.
2005-09-01	Protokoll	--
2005-05-26	Protokoll	Rapport från handikapsråd i Lilla Edet Och Trollhättan samt medborgarråd i Trollhättan, Vänersborg, Uddevalla och Lilla Edet.
2005-04-26	Protokoll	Rapport från medborgarrådet i Lilla Edet och Handikapsrådet i Trollhättan.
2005-04-01	Protokoll	Rapport från Medborgarråd i Lilla Edet, Uddevalla och Trollhättan samt handikapsråd i Uddevalla.
2005-02-24	Protokoll	--
2005-01-25	Protokoll	--
2004-12-16	Protokoll	Rapport från handikapsråden i Uddevalla och Lilla Edet samt från möte med brukarorganisationer.
2004-11-25	Protokoll	--
2004-10-21	Protokoll	--
2004-10-01	Protokoll	Rapport från medborgarråden i Trollhättan och Vänersborg och pensionärsrådet.
26/8 2004	Protokoll	--
2004-07-01	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Vänersborg.
2004-05-27	Protokoll	Rapport från handikapsråden i Trollhättan och Uddevalla samt från medborgarråd i Uddevalla.
2004-04-29	Protokoll	--
2004-03-25	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Uddevalla, Trollhättan och Vänersborg.
2004-02-26	Protokoll	Rapport från Pensionärsrådet och Folkhälsoråden i Vänersborg och Trollhättan.
2004-01-29	Protokoll	Rapport från medborgarråd i Uddevalla, Trollhättan och Vänersborg.
2003-12-11	Protokoll	Rapport från medborgarråden i Uddevalla och Trollhättan.
2003-11-20	Protokoll	Rapport från handikapsråd från Trollhättan.
2003-10-30	Protokoll	--
2003-10-23	Protokoll	Rapport från handikapsråd i Uddevalla och från medborgarråd i Uddevalla, Trollhättan och Vänersborg.
2003-09-19	Protokoll	--
2003-08-21	Protokoll	--

2003-06-24	Protokoll	Rapport från de första Medborgarråden i Trollhättan, Vänersborg och Uddevalla samt från handikappsrådet i Lilla Edet.
2003-05-22	Protokoll	Rapport från upptaktsmötet för Medborgarråd.
2003-04-24	Protokoll	Rapport från Handikappsråden i Trollhättan, Vänersborg och Uddevalla.
2003-03-20	Protokoll	--
2003-02-20	Protokoll	--
2003-01-30	Protokoll	--

7.2 Bilaga 2: Sammanställning över material från Värmlands landsting

2009

Demokratiberedningen

Värmlandspanelen och Ungdomspanelen startar upp. Detta är två e-postbaserade enkätundersökningar som genomförs bland två åldersgrupper, de över 20 år och ungdomar 14-23 år (LIV 2009g1, s. 1, 2009g2, s. 13). Panelernas syfte är bland annat att bredda beslutsunderlaget för landstingets politiska beslutsfattare (LIV 2010b). Studiecirkelmaterialet "Vården & Vi" börjar användas. I detta material diskuteras i tio kapitel allt från mer konkreta frågor om tandvården och psykiatrin, till mer abstrakta frågor om organisation och demokrati (LIV 2009f). Syftet med materialet kan sägas vara att bredda diskussionsunderlaget kring sjukvårdens organisation (LIV 2009f, s. 3). Medborgarna har möjlighet att i slutet av varje kapitel samtala kring ett antal diskussionsfrågor, och att skicka in svaret på detta till landstingets kansli. Totalt deltog cirka 300 medborgare i studiecirklar på olika orter i länet och 102 av dem, fördelat på nio studiecirklar, valde att skicka in svarsformulären (LIV 2010a, s. 2).

2008

Demokratiberedningen

Inget offentligt möte. Medborgardialogen pekas ut som ett av fem viktiga satsningsområden.

Det finns en medborgarpanel om 70 deltagare som är till hälften slumpvis utvalda, till hälften själva anmält sig, vilka man hoppas kan representera folkviljan som en del av medborgardialogen. (LIV 2008b:9)

Hälso- och sjukvårdsberedningen

Anordnar ett möte med brukarorganisationer. Den 20 november hölls en heldag om äldres livsvillkor. Deltog gjorde länets handikappråd och pensionärsråd samt handikapporganisationer och pensionärsorganisationer (LIV 2008e, s. 4).

2007

Demokratiberedningen: Inget offentligt möte.

2006

Demokratiberedningen: Inget offentligt möte.

Prioriteringsberedningen

Offentliga möten

Ett offentligt möte hölls 5:e april av beredningen detta år. Huvudfrågan var telefontillgängligheten, och då specifikt sjukhustelefonväxels framtid. *Minnesanteckningarna:* Mötet hade formen av medborgarmöte, där ca 25 personer kommit för att delta. Mötet inleddes med information för att sedan gå över till frågestund och diskussion kring telefon tillgängligheten, främst då på vårdcentralerna.

Möte med brukarorganisationer: Ett möte med brukarorganisationer har hållits.

2005

Demokratiberedningen

Ett slutet möte genomförs i Stöllet, cirka 30 medborgare deltar. I mötet deltar ungdomsföreträdare från Karlstads ungdomsfullmäktige och ungdomens hus.

Prioriteringsberedningen

Offentliga möten: Beredningen hade ett offentligt kvällsmöte under året, i Arvika den 7 december. I Fokus fanns ortopedin och primärvården (LIV 2005c, s.2). Marknadsföring inför mötet skedde i Arvika Nyheter (LIV 2005d, 2005-12-07, s. 4)

Möten med brukarorganisationer: Beredningen höll två möten med brukarorganisationer under året. 2:a juli träffade de landstingets handikappråd, pensionärsråd samt företrädare för ett flertal enskilda brukarorganisationer. Då diskuterades tillgänglighetsfrågor, speciellt problemet med att nå vårdcentralerna på telefon. Deltagarna fick även information om vårdgarantin. 23:e november träffade beredningen företrädare för landstinget företroendenämnd samt de representanter för brukarorganisationer som även deltagit på mötet den 2:a juli. Under detta möte fokuserades det på prioriteringsprojektet (LIV 2005c, s. 2-3).

Från beredningens sida ansågs det att dessa möten varit lyckade, och att representanterna från brukarorganisationerna både gjort en bra presentation och gett nyanserade svar under frågestunden (LIV 2005d, 2005-12-07, s. 4).

2004

Demokratiberedningen

Två offentliga möten, kallade demokratikvällar, genomförs (Molkom 80 personer, Årjäng 20 personer). Inför demokratikvällen i Molkom förväntades ett större antal deltagare på grund av att man nu marknadsfört genom att dela ut flygblad till alla hushåll (LIV 2004b:2, s.3). Detta analyseras i efterhand också som ett av skälen till det goda utfallet (80 deltagare), tillsammans med att man hade mer ”konkreta” frågor på dagordningen och att det är enklare att locka fler deltagare i ett litet samhälle (LIV 2004b:3, s.2).

Prioriteringsberedningen

Offentliga möten: Tre offentliga möten, den 12 maj i Kristinehamn med ca 100 deltagande medborgare, den 30 september i Säffle med ca 50 deltagande medborgare och den 19 oktober i Karlstad med ca tio deltagande medborgare. Dessa kan sägas ha haft deliberativa inslag, då man dels hade en informationsdel, dels en *gruppdiskussion* om prioriteringsfrågor som leddes av beredningens ledamöter (LIV 2004c, s. 3-4).

Möten med brukarorganisationer: Två möten; den 3 maj med landstingets handikappråd och pensionärsråd med seminariekaraktär och den 10 november med samtliga handikapporganisationer och pensionärsorganisationerna med säte i pensionärsrådet. Det senare mötet bestod av en informationsdel och en gruppdiskussion (LIV 2004c, s. 4).

2003

Demokratiberedningen

Demokratiberedningens första verksamhetsår. Utformar och genomför två demokratikvällar för allmänheten (Arvika, Hammarö).

Demokratikvällen i Arvika: Större delen av de medverkande hade en anknytning till landstingets eller kommunens politiska organisation eller tjänstemannaorganisation (jfr LIV 2003b:5, s. 2). Arrangemanget ansågs inte ha nått medborgarna i kommunen, men demokratiberedningen anser att detta uppvägs av en god medierapportering (ibid.).

Demokratikvällen i Hammarö: dagordningen var att politiker presenterades, en sociolog höll ett huvudanförande. Sedan höll en elevrådsordförande och en rektor för samma skola en presentation över elevinflytande. En tjänsteman presenterar kommunens inkomna medborgarförslag (som var en ny företeelse i kommunen), varefter en *diskussion om medborgarförslag hålls*. Slutligen behandlas kommunens visionsarbete (LIV 2003b:7, s. 2-3). Demokratiberedningens slutsatser efter kvällen var bland annat att det ”inte var så många från allmänheten som infann sig” och att mötet därför mer liknade ett ”demokratiseminarium för förtroendevalda” (LIV 2003b:7, s. 3)

Prioriteringsberedningen

Offentliga möten: Inga offentliga möten hölls.

Möten med brukarorganisationer: Den 13 oktober hölls en konferensdag med flerparten av länets brukarorganisationer, 25 stycken pensionärs- och handikapporganisationer (LIV 2003c, s. 1).

7.3 Bilaga 3: Intervjufrågor till respondenter inom Sjukvårdspartiet i Västra Götaland och Värmland

Vad gjorde att du gick med i Sjukvårdspartiet?

Vilka former vill du se för medborgarinflytandet?

Hur har medborgarinflytandet fungerat under omstruktureringar inom sjukvården?

Fanns det möten med medborgarna och vilken karaktär hade dem? Information? Diskussion?

Vilka möjligheter har landstingen att möta den folkliga opinionen och bjuda in till samtal?

Hur är synen inom landstinget på ett ökat medborgerligt deltagande, t.ex. genom deliberation?

Bör sjukvården organiseras på en mer decentraliserad nivå, t.ex. den kommunala?

Hur ser man i nuläget på den eventuella nya regionindelningen?

Hur uppfattar man opinionen kring regionindelningsfrågan?